

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

זכור תשט"ז

פי מִחָה אֶמְחֶה אֶת זֵכְרְ עַמְלֶךְ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם

• פסיקתא: אם קוראים פרשת עמלק, מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו • מסגולת הקריאה דְּזִכּוֹר, כי מן השמים ימחו אותו בפועל • וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים, אם קאי על עמלק או על ישראל • השמן יטעה לעתיד אף כנגד השכל, מדה כנגד מדה על שהטעה בני אדם • שמירת שבת כראוי, והכנעת כח עמלק, תלויים זה בזה • רמב"ן: אין לאדם חלק בתורת משה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו הם נסים נסתרים ואין בהם טבע • הבעש"ט הקדוש היה מרגלא בפומיה על ה' צִלְדָּ, שהקב"ה מתנהג עם האדם לפי מה שהוא עושה, כדמיון צל האדם • נועם אלימלך: אם היה צדיק אחד שלא יכוון אפילו לטובת כלל ישראל, רק עבור כבוד שמים, היה מביא את הגאולה מיד •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאָרצייט אָדער צו האָבן א חלק אין א שובבי"ם תורה רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס קפב

קול אוצר יהודה
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→6→816

צו הערן די רעקארדינג:
דרוק 1. - פאר קונטרס
182
פאר הערות דרוק 3

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110

לשון קדשו
צענטראלע נומער:
929-522-1515

• ברכת מזל טוב •

הר"ר ליפא הכהן רובין הי"ו

לרגל אירוסים בתו תחי' עב"ג החתן יחזקאל שרגא נ"י
עב"ג בת הר"ר יוסף מענדל הכהן כ"ץ הי"ו

הר"ר רפאל עקשטיין הי"ו

לרגל אירוסים בתו תחי' עב"ג החתן ישעי' מאיר נ"י
עב"ג בת הר"ר יעקב יונתן בלייך הי"ו

הר"ר יואל ברמ"י שווארץ הי"ו

בעל בית דפוס POB
על אשר עומד במסירות ובנאמנות בהדפסת הקונטרסים ברוב פאר והדר
לרגל נישואי בנו החתן חנני' יו"ט ליפא נ"י
עב"ג בת הר"ר יעקב יאקאבאוויטש הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לזווה רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ח, איש חיל ורב פעלים
דבוק בריב"ק מנעוריו מבית אבותיו

מוה"ר משה ז"ל אייזענבערג

בן הר"ר אלימלך ע"ה מדעברעצין

ועמד לימים לטובת הקהלה והמוסדות, ובפרט בהקמת עיר קרית יואל. וכשיצא לאור ספר הקדוש ויואל משה שלחו רבינו למסור בשמו לרבים גדולי ישראל נפטר ביום ט' אדר תש"פ

לע"נ הרבני החסיד זחור במצות וירא שמים מרבים, דבוק בריב"ק זי"ע בכל נימי נפשו ועסק בתורתו בקביעות

מוה"ר שלום יחזקאל ז"ל שווארמין

ב"ר יהושע ז"ל - נפטר י' אדר ב' תשס"ח לפ"ק

עמד לימים בריב"ק זי"ע ברחיטות הקהלה והמוסדות בעיר מאנסיאל זי"ו וזוגתו מרת עמיא שרה ע"ה ב"ר יושע חיים הכהן ז"ל נפטר י"ט אדר תש"פ לפ"ק

תלמיד חכם מופלג, בקי בש"ס ופוסקים, ירא את ה' מנעוריו, יגע לקיים כל מצות בפרקוד הלכה קלה כבחמורה, מעורר את השחר, האריך בתפילה ככוונה, אהוב ומכובד בעיני כל מכיריו

מוה"ר מרדכי דוב ז"ל גרובער

בן הרה"ח ר' אלעזר הלוי ז"ל

נפטר י"ג אדר א' תשנ"ז

הרה"ח הישיש, רץ כצב"י לעשות חסד לזולתו, והיה מראשי וממקימי חברת "תומכי חולים" דסאטמאר, היה דבוק בצדיק הרור הקודמים, וזכה לחביבות יתירה מרביה"ק זי"ע

מוה"ר צבי (הערשל) ז"ל לעפקאוויטש

בן הרה"ח ר' יצחק אייזיק ז"ל

נפטר י"ג אדר א' תשנ"ז

נא לבקש רחמים לרפואת שינדל מירל בת דבורה רבקה לרפ"ש בתוך שאר חולי ישראל

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

Kotsammar.com

עירי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

ענין מצות זכור

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בָּךְ וְגו' וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים, וַהֲיָה בְּהִנִּיחַ ה' אֱלֹקֶיךָ לָךְ מִסְכִּיב וְגו' תִּמְחָה אֶת זִכְרְ עִמָּלֶךְ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח.

ב

שיטת רוב ראשונים דמצות זכור הוא בפה, ומקיימים זאת בקריאת הפרשה בשבת שקודם פורים, ולא כשיטת הרמב"ן דהמצוה מן התורה הוא רק הוכירה בלב

לויט די מנין המצות איז עס צוויי מצות [עשה] גערעכנט^א (כדלהלן בשם הרמב"ם והחינוך).
[אן עשה פון זכור], מ'זאל געדענקען בפה, דאס איז די קריאה וואס מ'ליינט פֿרשת זכור, 'פאר' פורים.
און ווידעראום אן עשה פון תמחה זכר עמלק, אז ווען מ'וועט קענען, זאל מען תמחה זיין.

ג

און דער רמב"ן אבער זאגט אז ניין^ב, [דאין כוונת "זכור" על הקריאה שבתורה], ער קרייגט, אז [מצות זכור] דאס איז נאר אז מ'זאל עס געדענקען [בלבד], ס'מוז זיין 'אריינגעפרעגט' אין הארץ פון קינדער און קינד'ס קינדער דאס ענין פון הַמִּזְמֵן [נעמלק].

ער זאגט דארט אז ס'איז אזוי ווי ס'שטייט (תצא כד, ט) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם, [דהכוונה לזכור מעשה מרים בלבד], וועגן [זהירות] לשון הרע.

ד

אבער על כל פנים רוב פוסקים, דער רמב"ם^א און דער חינוך^ב, אלע זענען זיי עס מונה [להקריאה שבתורה] צווישן די [מנין] תרי"ג מצות, מ'מוז טאקע זָכוֹר בְּפֶה, די קריאה.

^א מצות זכור ומצות תמחה. ומלבד זה יש עוד מצוה ג' שהוא לא תעשה דלא תשכח. אבל בזה לא נחלקו הרמב"ם והרמב"ן, ולכן לא מזכיר רבינו כאן רק ה' מצות 'עשה'.

^ב ברמב"ן סוף כי תצא (כה, יז): זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ. כבר הזכרתי (רמב"ן שם כד, ט) המדרש שדרשו בו בספרא (תו"כ בחקותי פרשה א, ג), יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו. וכן בספרי (תצא, אות קסו), זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ, בפה, לא תשכח בלב. - ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור, ונמצינו למדין מן התורה [הא דתנן] בשניה זכור (מגילה כט), ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה. - והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוונו למחות את שמו.

וכן במעשה מרים נצטוונו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות. ואע"פ שהיה ראוי גם להסתיירו, שלא לדבר בגנותו של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו, כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפה, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות, ובני אדם נכשלים בו תמיד כמו שאמרו (בבא בתרא קסה). והכל באבק לשון הרע.

³ בספר המצות להרמב"ם (חלק העשין): מצוה קפ"ח. היא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשו, זכרים ונקבות טנים וגדולים, והוא אומרו יתברך תמחה את זכר עמלק וכו'.

מצוה קפ"ט. היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק, מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרו העם לשנוא אותו, עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן. והוא אומרו יתברך זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ. ולשון ספרי, זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ בפה, לא תשכח בלב, כלומר אָמור מאמרים בפיו שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות. ולשון ספרי, זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמָּלֶךְ, יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זָכוֹר שתהא שונה בפיו. הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת, איך עשה,

ה

אזוי ווי ביי שבת, זכור את יום השבת לקדשו (יתרו כ, ז), מוז מען דאך אויך [אז] מיט די קריאה [של הזכרת יום השבת בקידוש או בתפילה] זאל מען [געדענקען], ס'מוז זיין קריאה [בפה].

[ווי] זיי זאגן [בפוסקים]¹ דאס איז א מצוה [דאורייתא], ס'איז א מצות עשה זכור את יום השבת, דאס איז דער "קידוש" איז א דאורייתא, [ונלמד] פון זכור את יום השבת לקדשו.

1

קישויות ודקדוקים בפרשת זכור

במדרש שואל כיצד יתקיימו שני הכתובים, זכור את יום השבת, וגם זכור את אשר עשה לך עמלק, ומתרגם זה זכרה ולענו ולקדשו, וזה זכרה ולאבדו

דער מדרש זאגט², כתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, וכתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, כיצד יתקיימו שניהם, אלא זה זכרה לקדשו ולענו, וזה זכרה להממו ולאבדו.

שהוא זכר תחלה מעשהו הרע, ואחר כך צוה להרגם, והוא אומרו יתברך (שמואל א' טו, ב) פקדתי את אשר עשה עמלק לישאל.

¹ בספר החינוך (סוף כי תצא): מצוה תר"ג. מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים: שנצטוו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, שהתחיל להתגרות בם בצאתם ממצרים, בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שכתוב (בלק כד, כ) ראשית גוים עמלק, ותרגומו ריש קרבא דישאל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה, ויתגרו בם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות, וכענין שמשלו בזה משל רבותינו ז"ל (תנחומא סוף כי תצא) ליוורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וקפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוחה הקר אותה לאחרים. ועל זכירת ענינים זה נאמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים וכו'.

מצוה תר"ד. מצוה להזכיר זרעו של עמלק: שנצטוו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם, זכר ונקבה גדול וקטן, ועל זה נאמר תמחה את זכר עמלק, שבכלל זכר הוא הכל וכו'.

² ומקורו בגמרא ברכות (כ: ו) [וכן בשבועות (כ:)] אמר רב אדא בר אבהו, נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. אמאי, מצות עשה שהזמן גרמא הוא [פירש"י: זכור את יום השבת לקדשו, וזכרה על היין], וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אמר אביי מדרבנן, אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר, ועוד כל מצות עשה נחייבניהו מדרבנן. אלא אמר רבא, אמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה [דלא תעשה מלאכה] ישנו בזכירה, והני נשי הוואיל ורצינהו בשמירה [דתנן (קידושין כט.) כל מצות 'לא תעשה' בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות, דהשנה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה], איתנהו בזכירה.

ובגמרא פסחים (קו: ו) תנו רבנן, זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, בכניסתו [פירש"י: רש"י: לקדשו משמע עשה שמתקדש היום]. אין לי אלא בלילה, ביום מנין, תלמוד לומר זכור את יום השבת.

ובתוספות פסחים שם: והא דאמר במי שמתו (ברכות שם) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, היינו דוקא קידוש היום, אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן, וכו'. ועוד מצינו למימר דקידוש על היין דבר תורה, אבל הא דאמר המבדך צריך שיטעום, זהו מדרבנן. [ולהלכה קי"ל כתיירן הראשון, כמבואר במג"א דלקמן].

ו"ל השלחן ערוך (אורח רעא, ב): נשים חייבות בקידוש אף על פי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא וכו'. ומוציאות את האנשים, הוואיל וחייבות מן התורה כמותם. ובמגן אברהם (שם, א) כתב: כתב הרמב"ם פרק כ"ט (מהל' שבת) קידוש היום דאורייתא בלא יין, ורבנן תקנו על היין. וכן כתבו התוספות בסוכה פרק ג' דף ל"ח. ונראה לו דמדאורייתא בקידוש שאמר בתפלה סג, דקרא כתיב זכור את יום השבת, והרי זכר אותו. וקידוש במקום סעודה רבנן קנהוהו וכו'. וגם הבדלה יש אומרים דאורייתא היא, וכמו שכתב המגיד משנה פרק כ"ט. ודע דהקידוש 'ביום טוב' הוא דרבנן, כמ"ש המגיד משנה פרק כ"ט, מכל מקום יש לו כל דין קידוש של שבת.

¹ בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד): רבי פנחס אומר, אחר ארבעים שנה רצה משה להזכיר לישראל ולומר להם זכורים אתם שאמרתם במדבר ה' ה' בקרבנו אם אין (בשלה יו, ז), אלא אמר משה, אם אני אומר לישראל כך הרי אני מגלה את פניהם, והמגלה פנים להביר אין לו חלק לעולם הבא, אלא אני אומר להם מעשה עמלק, והם מבינים מה שכתוב לפניו וכו', לפיכך אמר להם משה זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אמרו לו ישראל, משה רבינו, כתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם, זה זכור וזה זכור, אמר להם משה לא דומה כוס של קונטיטון לכוס של

ז

קושיא א - על שאלת המדרש

צ"ב להבין מהו שאלת המדרש, ואיזה סתירה יש בין שתי הזכירות.

(א) דאָס גאַנצע פּרעגן איז דאָך אַ פּלאַ, פאַרוואָס קען נישט זיין יתקיימו שניהם.

ח

קושיא ב - על תשובת המדרש

וכן צ"ב מה מחדש בהתירוק, והלא מובן מאילו דוח זכרהו לקדשו, וזה זכרה לאברו

(ב) און וואָס איז דער תירוץ. נו אודאי ווייסט מען [אז] דאָס איז לקדשו ולענגו, און דאָס איז להממו ולאבדו.

ט

קושיא ג - מתוך הדרוש

(ג) [בפסוק ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים, יש פלוגתא במדרשים אם זה קאי על ישראל או על עמלק, ורש"י מפרש כמאן דאמר דקאי על עמלק, שלא ירא עמלק אלקים מלהרע לו. והוא תימה ופליאה שזכיר הכתוב הכתוב כן בנגותו של עמלק, שלא היה לו 'יראת שמים', כי הלא עמלק היה רשע גמור ומקור המומאה, ולא רק שלא היה ירא אלקים רק היה ההיפוך הנגמור מזה]. (הקושיא בדברי רבינו באות נה)

י

קושיא ד - מתוך הדרוש

(ד) [בפסוק תמחה את זכר עמלק "מתחת השמים". וכן בפ' בשלח כי מחה אמה את זכר עמלק "מתחת השמים". יש להבין דיוק הלשון מתחת השמים, ומהו הכוונה בזה]. (הקושיא בדברי רבינו באות סד)

יא

קושיא ה - מתוך הדרוש

(ה) [בפסיקתא (רבתי, סוף פרשה יב) איתא, אמר הקב"ה, אין לכם אלא להיות קוראים פרשת עמלק בכל שנה, ומועלה אני עליכם כאילו אתם מוחים שמו מן העולם. וצריך ביאור, דבשלמא בשאר מצות שבין אדם למקום, שייך לומר דאם חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל במצוה זו של מחיית עמלק, האין שייך לומר מעלה עליו כאילו מחיתם אותו, באם עדיין הוא קיים בעולם ורעתו מתמדת לטמא ח"ו את ישראל וללחום נגד כח הקדושה]. (הקושיא בדברי רבינו באות לט)

יב

קושיא ו - מתוך הדרוש

(ו) [בסוף פרשת בשלח, כתב זאת זכרון פספס ושים באזני יהושע כי מחה אמה את זכר עמלק וגו'. ויש להבין אומרו ושים באזני יהושע, דמשמע שיאמר לו הדבר בסוד. והלא נצטוו לכתוב זאת בספר גלוי לכל ישראל, ואם כן אין בזה סוד]. (הקושיא בדברי רבינו באות מז)

חומץ, זה כוס וזה כוס, זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, והיה בהגית ה' וכו', וכשתבא לארץ לא תשכח. ובתנחומא כי תצא (סימן ז): זכור את אשר עשה לך וגו'. כאן כתיב זכור, ובשבת כתיב זכור, שניהם שוין, אמר שלמה (קבלת ב, טו-טז) אמתתי אני בלבי כמקרה הפסיל גם אני יקרני ולמה חכמתי אני אז יותר, ואמרתי כי אין זכרון להם עם הפסיל לעולם. אף על פי שכתוב בשבת זכור, ובעמלק זכור, אינן שוין. אמר שלמה כמקרה הפסיל גם אני יקרני, משל למה הדבר דומה, למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים, נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב, אמר זכור פלוני אוהבי. משקנה את הקערה אמר זכור פלוני שונאי, אמרו לו אוהבי זה הזכרת וזה הזכרת, אמר להם לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב, ולזה הזכרתי על קערה ריקה. כך השבת כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, ולכבדו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה, ובעמלק כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק, על מה אתה זוכרו, על שולחן ריקה, שנאמר תמחה את זכר עמלק מתחת השמים.

יג

הקדמה לקושיא ז-ח

במדרש שואל כיצד יתקיימו שניהם, תמחה את זכר עמלק, וכי מחה אמתה וזכר עמלק. ומתרין, עד שלא פשט ידו במקדש, כתיב "תמחה", ולאחר שפשט ידו במקדש כתיב "אמתה"

ס'שטייט אין מדרש¹, כתוב אחד אומר, כתיב (בשלח יז, יד) **כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֶכֶר עֲמֹלֶק, וְכָתִיב (תצא כה, יט) תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עֲמֹלֶק, דאָ [בפרשת זכור] שטייט "תִּמְחָה" און דאָרט [בפרשת בשלח שטייט] "אֶמְחָה", [אז] הקדוש ברוך הוא [נימחה אותה].**
אלא עד שלא פשט ידו בכסא ה', ביים חורבן בית המקדש. ביז ער האט נישט חרוב געמאכט דעם בית המקדש, איז נאָר "תִּמְחָה". משפּשט ידו בבית המקדש, ער האט חרוב געמאכט דעם בית המקדש, האט הקדוש ברוך הוא געזאגט מָחָה "אֶמְחָה", 'איך' וועל מוחה זיין.

יד

קושיא ז - על שאלת המדרש

להבין שאלת המדרש, וכי מה סתירה יש בין מחה לתמחה, והלא בכל מצוה וענין צריך שיתקיים שניהם, שהאדם יעשה את שלו המוטל עליו, אבל שיזכה לגמור את הדבר אי אפשר רק ע"י סיוע מן השמים

(ז) לכאורה דארף מען צו פארשטיין, - זיי ברענגען אַלע דעם מדרש, נאָר לכאורה ברויך מען צו פארשטיין, - לכאורה קודם [די 'קשיא'] איז דאָך גאָר ניטאַמאָל קשה, [ווייל] מ'ברויך האָבן די ביידע.

[דהלא כן הוא גם אצל] די אַלע זאכן וואָס דער בורא עולם האָט געהייסן טון [וכגון וואָס] מ'האָט געהייסן בויען אַ בית המקדש, [כמו שנאמר] (תרומה כה, ח) **וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם, [ס'איז] אַ מִצְוַת עֲשֵׂה [המוטל על ישראל]. פונדעסטוועגן שטייט (תהלים קכז, א) אִם ה' לֹא יִבְנֶה בֵּית שְׁוֹא עֲמָלּוֹ בִּזְנוֹי בּוֹ. [ווייל] ס'מוז 'ביידע' געשען, [הן שיבנהו ישראל למטה בבחירתם, והן שיעזור להם הקב"ה מן השמים לגמור הדבר בעדם לטובה].**

די אַלע מצות הבורא ברוך הוא, ברויך דער מענטש 'טון' [את של], און [כדי] אַז ס'זאָל טאָקע 'געשען', ס'זאָל 'נגמר' ווערן, דאָס איז נאָר מיט ס'יעצטאָ ד'שמיא, דורך דעם בורא עולם. אַז נישט קען מען גאָרנישט טון.

קיינ [שום] זאך קען נישט 'דורכגעפירט' ווערן, אַז ס'איז נישט פונעם בורא כל עולמים.

ס'זענען ביידע אַמַת, מ'פאַרלאַנגט [אַז] דער מענטש זאָל טון, [ואעפ"כ זקוק לסייעתא דשמיא].

[וואס כן] איז דאָך גאָרנישט קיינ סתירה, דער "תִּמְחָה" און דער "אֶמְחָה".

טו

קושיא ח - על תשובת המדרש

וכן צ"ב להבין תשובת המדרש, דמשמע דלאחר שפשט ידו במקדש כתיב רק אמתה, ואין ישראל צריכין למחותו בעצמם. והלא מבואר בפוסקים דמצות תמחה נוהג לדורות, בכל עת שידיו תקיפה למחותו, עד דורו של משיח

(ח) ואם תמצא לומר, אַז דער מדרש 'פרעגט', ער האט עס אָנגענומען פאַר אַ

¹ בתנחומא כי תצא (סימן יא) [וכן הוא בפסיקתא דרב כהנא (ג, טו)]: רבי יהושע בן לוי בשם ר' אלכסנדר אמר, כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק, וכתוב אחד אומר כי מחה אמתה, כיצד יתקיימו שני כתובים אלו. עד שלא פשט ידו בכסא, תמחה. כשפשט ידו בכסא, מחה אמתה. אפשר בשם דם יכול לפשוט ידו בכסא של הקב"ה, אלא על ידי שהחריב ירושלים שכתוב בה (ירמ' ג, יז) בַּעַת הַהִיא יִקְרָא לִירוּשָׁלַיִם כְּסֵא ה', לפיכך מחה אמתה.

סְתִירָה, אַז ס'קען נישט שטיין די ביידע, [נאָר] אָדער דער "תְּמָחָה", אָדער "אַמְחָה". איז דאָך אַ פֿלאַ וואָס איז דער תִּירוּץ, [דמשהחריב המקדש שוב 'אַמְחָה']. ס'איז דאָך נישט צו פֿארשטיין.

[כי הלא] אַז דער תְּמָחָה איז פֿון 'פֿריער', עד שלא פֿשט יְדו, און נאָכדעם ווען ער האָט חרוב געמאַכט איז אַמְחָה, קומט דאָך אויס [אַז] נאָכן חורבן בית המקדש איז שוין בִּטֵּל געוואָרן די מצוה פֿון "תְּמָחָה" אַת זָכר עֲמֶלְק, [שהרי] ער זאָגט דאָך [אַז] נאָכן חורבן איז "אַמְחָה", קומט דאָך אויס אַז דאָס איז שוין בִּטֵּל געוואָרן [מצות "תְּמָחָה"].

און ס'איז דאָך נישט אַזוי, [שהרי] דאָס איז אַ מִצְוָה לְדוּרוֹת, ביז ס'איז סמוך פֿאַר ביאת המשיח. [וכמו שדרשו בפסוק מִלְחָמָה לָהּ בְּעַמְלֶק] מְדוּר דוֹר (בשלח יז, טז), [מדורו של משה] ביז לדורו של משיח (מכילתא סוף בשלח. ותנחומא תצא, סימן א.).

מִחִית עֲמֶלְק איז דאָך טאַקע אַ מצוה נאָך היינט אויך, [סיי אַז] ס'איז אַ מִצְוָה צו ליינען [פרשת זכור], און [סיי] דער תְּמָחָה זָכר עֲמֶלְק, [און] כְּמָה קְלָמוּסִין נִשְׁתַּבְּרוּ עַל זֶה אויף דער מִצְוָה [לבאר אופן החיוב בזמן הזה ולעתיד לבא, ואם כן] איז דאָך עס 'נישט' בִּטֵּל געוואָרן, כאָטשיג היצט פֿון חורבן בית המקדש [און ווייטער] איז שוין "אַמְחָה".

טז

ועל ברחק צ"ל דגם לאחר התירוצי הכוונה דאף שהמצוה נוחגת לדורות, אבל יתקיים זה רק בסיוע מן השמים, אם כן הדרא קושיא ז' לדוכתה, דאינו מובן מה היתה קשיית המדרש מעיקרא

[אלא מאי] מוזטו דאָך זאָגן אַז ס'איז ביידע אַמְת, ס'איז טאַקע אַ מִצְוָה ס'זאָל זיין תְּמָחָה, אָבער דער אַמְחָה איז אויך אַמְת, [ווייל] ער קאָן דאָך נישט נמחק ווערן נאָר אַזוי, אַז מ'זאָל פֿון 'אויבן' עפעס טון. ממילא מוזטו דאָך שוין זאָגן לויטן תִּירוּץ אויך אַז על כל פנים דאָס איז אַ מציאות זיי זאָלן 'ביידע' זיין, אפילו נאָכן חורבן.

נו אַז איך זאָג שוין ס'איז אַ מציאות זיי זאָלן 'ביידע' זיין, האָט זיך דאָך שוין די קְשִׁיָּא נישט אָנגעהויבן, מוזטו דאָך נישט זאָגן אַז ס'איז [דער "אַמְחָה"] פֿון נאָכן חורבן, קענען דאָך זיין 'ביידע' פֿאַרן חורבן אויכעט. קען דאָך זיין אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט תְּמָחָה און אַמְחָה אויף 'פֿריער', נאָך פֿאַר'ן חורבן. [ואם כן צריך ביאור מסקנת המדרש, דיש חילוק בזה בין קודם החורבן לאחר החורבן].

יז

ישׁוב הקשיׁות

ישׁוב קושיא ז' - ביאור שאלת המדרש

השאלה הוא דמכין שכן הוא בכל המצות דאי אפשר שיתקיים גמר הדבר רק ע"י עזר ממרום, ועכ"ז נכתב בתורה רק הציווי המוטלת על ישראל, ולא נכתב להדיא שיומרו הדבר מן השמים, אם כן מאי שנא במצוה זו דכתיב להדיא כי מוחה "אמחה"

נאָר איך מיינן אפשר, די קְשִׁיָּא איז גאָר עפעס אַנדערש.

ער פרעגט כתוב אחד אומר תְּמָחָה וכתוב אחד אומר אַמְחָה, טאַקע אַמְת ס'איז ביידע, נאָר וואָס דען, ער פרעגט די קשיא [אַז] 'אָבער דאָך' די צוויי פסוקים ברויכן

^ח וז"ל ספר החינוך (מצוה תר"ד): וזאת מן המצוות המוטלות על הציבור כולן וכו', ובאמת כי גם על כל יחיד מישׁוראל הזכרים, מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם, בכל מקום ובכל זמן, אם אולי ימצא אחד מכל זרעם. ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו, ביטל עשה זה.

נישט שטיין [אין פסוק, שהרין] ס'איז דאך די גאנצע [תורה], ס'איז דאך אַלדינגס אַזוי, [אַז ס'מוז זיין ביי'דע].

[ווייל] וואָס'זשע דען, איז דען פארהאנדן א זאך וואָס אַ מענטש ברויך צו טון וואָס ס'איז, אַז מ'זאָל קאָנען טון אַליין אָן סײַעטא דשמיא? ס'איז [דאך] ממילא אַזוי [דכשנכתב הציווי בתורה מובן ממילא שהוא רק על ידי סיעתא דשמיא, ואם כן היה סגי לכתוב רק הציווי תמכה, ומאליי יובן האַמקה, כי רק הקב"ה יגמור הדבר בעדינו לטובה].

[וכגון מה שמצינו בבנין המקדש, דמובן מאליו] אַז דער בורא כל עולמים האָט מבטיח געווען [באומרו הציווי] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וועט עס אַודאי זיין, איז מובטח אַז ס'קען זיין, ס'איז אַ מציאות ס'זאָל זיין. אַז נישט העט גיווען הקדוש ברוך הוא נישט גיווען מַצְוָה געווען, אַזוינס וואָס ס'איז נישט מעגליך^ט. ממילא [כמו כן בכאן] אַז ס'שטייט [נאָר] תְּמַחָה, אַז ס'איז אַ ציווי, אידן זענען דערויף מַצְוָה, ווייסט מען שוין [כן] אַז אידן וועלן טון וועט דער בורא כל עולמים יגמור בְּעֶדֶם לְטוֹבָה, וועט דער בורא כל עולמים העלפן און ס'וועט 'דורכגיין'.

יח

די אַלע מַצּוֹת, ווי הַחֵרֶם תַּחְרִימִם (דברים כ, יז) אויף די שְׁבַע אַמּוֹת^א, ווייסט מען אויכעט אַז אָן דעם בורא כל עולמים [אי אפשר לקיימו]. מ'ווייסט [אַז] דער בורא כל עולמים וועט טון דאָס איבעריגע, [און] פונדעסטוועגן שטייט נישט עקסטער אַז הקדוש ברוך הוא זאָגט אַז "ער" וועט עס טון, אַז אַמְחָה. ביי די אַלע מלחמות, ביי די אַלע ענינים איז דאך אַזוי. אַדער שטייט עס נאָר 'בכלל', [וכגון מה שנאמר] (עקב ז, כא) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ קָל גָּדוֹל וְנוֹרָא. [אבל לא נאמר כן במקום ענין 'המצוה' המוטלת על ישראל].

יט

ממילא פרעגט ער [במדרש], וואָס דאָרף צו שטיין אָן עקסטערער פסוק. [אלא מאן] אַז ס'דאָרף צו שטיין מַחָה אַמְחָה, איז טייטש אויף ווען מ'טוט נישט [אַליין, ימחהו הקב"ה]. אָבער אַז מ'טוט, אַז דער בורא כל עולמים האָט געהייסן דעם תְּמַחָה, ווייסט מען שוין אַודאי אַז ס'וועט נאָכקומען [מן השמים הבחינת אַמְחָה].

כ

[ווי] דער כלל איז [אַזוי], ווי ס'שטייט דאך ה' צִלְף (תהלים קכא, ה), [און] ס'איז אַ מאמר חכמינו ז"ל^ב.

^ט עיין בגמרא עבודה זרה (ג): שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ועיין בגמרא שבת (פח:): אנו דסגינן בשלימותא כתיב בן (משלי יא, ג) תַּמַּת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם. ופירש רש"י: דסגינן בשלימותא. התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו.

^א על פי לשון הכתוב (תהלים קלח, ח) ה' יגמור בְּעֶדֶי.

^ב עיין ספר המצות להרמב"ם (מ"ע קפז) וספר החינוך (מצוה תכה).

^ג הובא בשל"ה הקדוש (שער הגדול, אות שו) בשם מדרש (והוא נמצא בספר והזהיר, משפטים דף מג.) וז"ל: וכמו שאמר במדרש, מהו ה' צִלְף, כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוכרות אף הוא נותן לך כך. אף הקדוש ברוך הוא ה' צִלְף, כשם שאתה

- מ'ברענגט עס פון בעל שם טוב הקדוש ברענגען זיי², אָבער אין אַמֶת'ן איז עס אַ מאמר חכמינו ז"ל, [נאָר] ס'פלעגט זיין רגיל בפיו [של הבעש"ט הק']¹. -
[ס'איז] אַ מאמר חכמינו ז"ל, ה' צֶלֶף, אַזוי ווי דער צֶל, 'וואָס' אַ מענטש טוט, טוט דער צֶל אויכעט, אַזוי דער בורא כל עולמים טוט דעס וואָס דער מענטש טוט.
[וכמבואר בספרים הק', אַז] מ'מוז האָבן אַתְּעֵרוּתָא דְלִתְמָא [ועי"ז אַתער עובדא לעילא, לפי מעשה בני ישראל].

כא

[ועל כן שפיר מקשה במדרש], אַז מ'איז מקיים דעם תְּמִחָה, ממילא ווייסט מען [שוין אליין] אַז דער בורא כל עולמים וועט טון דאָס איבעריגע, ס'קאָן גאָרנישט זיין [בלא זזה], מ'קען גאָרנישט טון אָן אַ פֶּחַ אֱלֹקִי. ס'איז ממילא נכלל. [ולמה הוצרך הכתוב לכתוב גם כִּי מָחָה אֶמְחֶה].

כב

אלא מאי צ"ל דמכיון דכתיב פסוק מיוחד כי מָחָה אֶמְחֶה, על כרחך הכוונה דאפילו בשעה שבני ישראל לא יוכלו לעשות כלום מעצמם למחותו, אעפ"כ מן השמים ימחו את זכרו של עמלק
און אַז ס'שטייט אַן עקסטערער פסוק אֶמְחֶה, איז אַודאי טייטש [אַז] אפילו ווען מ'וועט 'נישט' טון, אפילו [ווען] אידן וועלן נישט טון, וועט אויך זיין מָחָה אֶמְחֶה. וואָרן ווען מ'טוט יא, ברויך מען נישט צו זאָגן מָחָה אֶמְחֶה, [שהרי] ס'איז אַודאי אַזוי, אַז מ'האָט מְצָה געווען [דערויף], דאָס אַליין איז שוין די הבטחה [על בחינת אֶמְחֶה, ווייל]

הווה עמו הוא הווה עמך. ובהתעוררות התחתון מתעורר העליון, וזה מצד מעלה ורוממות גדול שיש לתחתון, שהוא יהיה סבה לעורר העליון.

[וכלשון הזה בשם המדרש הובא גם בספה"ק עבודת הקודש לר"מ בן גבאי (ח"ב, פט"ז), וכן הוא בכמה ספרים בשם המדרש או בשם חזו"ל, ומהם בישמח משה (פ' דברים ופ' נצבים), יסוד העבודה (ח"ב פ"ג), אור המאיר (בכמה מקומות), אור לשמים (בפתיחה), בת עין (פ' יתרו), מאור ושמש (פ' ברכה), ערבי נחל (פ' מקץ ופ' נשא).]

² עיין בקדושת לוי בדרושי חנוכה (ד"ה בגמרא כל הנביאים) וז"ל: וכמו ששמעתי מהבעל שם טוב על פסוק ה' צֶלֶף, כמו שהבעל חי עומד אצל הצֶל, הנה כפי תנועותיו כן מתנועע הצֶל, כן כביכול ברוך הוא וברוך שמו כפי מעשים של אדם התחתון כמו כן עושה עמו מלעילא כביכול, דהיינו אם יתנהג אדם עם חבירו במדת החסד כן מתנהג עמו השם יתברך כביכול. לכן מה מאוד היה ראוי להתנהג במדת החסד תמיד, כדי שימשיך עליו גם כן מדת החסד ואז ייטב לו:

ובקדושת לוי פרשת בשלח (ד"ה או יבואר אז ישיר) כתב זאת זאת בשם הבעש"ט, ולהלן שם (ד"ה במדרש אז ישיר) כתב זאת הוא עצמו בשם המדרש. וכן בפרשת פקודי (ד"ה או יבואר ובצלאל) כתב כן בשם המדרש. ובדרושי פורים כתב בזה"ל, דהנה ידוע מדברי הבעל שם טוב ומן המדרש על פסוק ה' צֶלֶף כו'.

וכן בספר יסוד העבודה (ח"ב, סוף מכתב נו) הביא בשם מאמר הבעש"ט, ובשאר מקומות הביא הוא עצמו בשם המדרש. וע"ז בספר בעל שם טוב עה"ת (קדושים אות כא-נג) שכן מובא בשמו באוצר החיים (קדושים) מבשר צדק (פינחס) ויחל משה (תהלים קכ"א).

¹ בקדושת לוי פרשת נשא (ד"ה וידבר ה') וז"ל: דהנה הבעל שם טוב היה מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק ה' צֶלֶף, דהיינו כמו שהצל עושה מה שאדם עושה, כך הבורא ברוך הוא כביכול עושה מה שאדם עושה, ולכן צריך האדם לעשות מצות וליתן צדקה ולרחם על העניים, כדי שיעשה הבורא ברוך הוא גם כן עמו טובות.

וז"ל רבינו בס"ג פקודי שקלים תשכ"ז (לשו"ק צד, אות צה-צח): ס'שטייט (תהלים קכא, ה) ה' צֶלֶף, זאָגט דער מדרש, אַזוי ווי דער "צֶל" טוט וואָס דער מענטש טוט, אַזוי די "השפעה" פון בורא כל עולמים קומט לויט די 'עבודה' פונעם מענטש, [וועל זזה נאמן] ה' צֶלֶף, אַזוי ווי דער "צל", אַזוי שטייט אין מדרש.

אין די ספרי תלמידי בעל שם טוב ברענגען זיי אַז דער בעל שם טוב איז געווען מרגלא בפומיה דאָס, [און זיי ברענגען עס גאָר אסאך] [תלמידים בשם] פונעם בעל שם טוב אליין [כאלו הוא המקור]. זעט אויס, ווייל ס'איז געווען מרגלא בפומיה [על כן הביא זאת בשמן]. אָבער דאָס איז אַ מדרש.

הקדוש ברוך הוא הייסט נישט טון אזוינס וואָס ס'קען נישט זיין, און אָן דעם קען
[דאָך] עס נישט זיין, אַז דער בורא עולם טוט נישט.

כג

קיין שום זאך קען נישט זיין [בלא עזר ממרום], ווי דער רמב"ן זאָגט [אין] פרשת
בא^{טו}, [אז] מ'האָט נישט קיין חֶלֶק בְּאֵלֵּי יִשְׂרָאֵל אַז מ'גלייבט נישט אַז אַלדינגס
ווערט געטון דורכן בורא כל עולמים, הן די נסים נגלים, [והן דער דרך הטבע שהם נסים
נסתרים], ס'איז 'נסים טבעיים'.

מ'האָט גאַרנישט קיין חֶלֶק אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ווער ס'קלערט אַנדערש.

כד

איז דאָך שוין ממילא [מובן, כי] אַז ס'שטייט תְּמַחָה ווייסט מען אַמְחָה, [ווייל] ווער
דען, וויאזוי קען דען אַ מענטש [אליין] טון. [וממילא] אַז מ'האָט געהייסן און מ'קען
נאָר אזוי, דאָרף מען גאַרנישט האָבן קיין עקסטערן פסוק אַמְחָה.
איבערדעם איז דער פסוק דער אַמְחָה איז נאָר טייטש אַז אפילו ווען מ'טוט
נישט. וואָרן ווען מ'טוט אזוי ווי מ'האָט געהייסן, איז דאָך אַ פשיטות, [שהרין] ס'קען
אַנדערש נישט זיין.

כה

ועל כן שואל דאם כן יש 'סתירה' בין אלו השני פסוקים, דבפסוק תמחה מוכח דגם בני ישראל
מצווים למחותו מצדם, ובפסוק אמונה משמע שיעשו הכל מן השמים אף בלא פעולתם של ישראל

איבערדעם פרעגט ער וואָס זענען די צוויי פסוקים.

ס'שטייט איין מאל אַמְחָה, אַמְחָה שטייט אָן עקסטערער פסוק, [וואָס] דער בורא
כל עולמים זאָגט [אז] 'ער' וועט עס אליין טון, [בבחינת] לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה, אָן אידן.

^{טו} ברמב"ן סוף פרשת בא: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש
החלו הדעות להשתבש באמונה וכו', וכאשר ירצה האלקים בְּעֶדָה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו
של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו, ויודע
ומשגיח ויכול, וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה וכו'.
ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון
ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה,
כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח, והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על
דינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנוכיר זה בפניו בבקר ובערב וכו', וכן כל
כיוצא בהן מצות רבות זָכַר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא
יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים. כי הקונה מזווה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר
הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד
הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות, וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים
ביראת שמו.

ולפיכך אמרו (אבות ב, א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שכולן חמורות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם
מודה בהן לאלקיו, וכוננת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו
טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם יודעה לאלקיו שבראו וכו'.
ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק
בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין
ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון, כאשר הזכרתי
כבר (רמב"ן לך לך יז א, וארא ו ב) ויתפרסמו הנסים הנסתרים בעיני הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות
והקללות, כמו שאמר הכתוב (נצבים כט, כג-כד) וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מַה עָשָׂה ה' כִּכָּה לְאַרְצִי הַזֹּאת, וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר
עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום, וְאָזַן כָּל עַמִּי
הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיךְ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ (תבוא כח, י). ועוד אפרש זה בעזרת השם (רמב"ן בחקותי כו, יא).

און אַז ס'שטייט תַּמְחָה, זעט דאָך אַויס אַז מ'מוז [עס] טון, און אַזוי אַרומער וועט זיין דער אַמְחָה, אַז אידן מוזן קודם טון [באַתְּעֵרוּתָא דְּלִתְמָא, לגרום אַתְּעֵרוּתָא דְּלִעֲלָא]. פון דעם זעט דאָך אַויס אַז דאָס איז עקסטערע צוויי פסוקים.
דאָס איז די סְתִיפָה דערפון, [כי באומרו 'תַּמְחָה' דאָ זעט אַויס אַז מ'וועט טון און 'אַזוי אַרום' וועט זיין אַמְחָה. און אַז מ'מאַכט עס פאַר אַן עקסטערן פסוק [כי מחה 'אַמְחָה'], מוז דאָך זיין אַז ס'איז 'אַזוי אַרום' [אף בלא מעשה שלנן] אויך אַמְחָה.

כו

ישוב קושיא ח - ביאור תשובת המדרש

ועל זה מתרץ המדרש, דמיירי ב' זמנים. דער שלא פשט ידו במקדש כתיב "תַּמְחָה", שאו אין מוחין אותו מן השמים רק אם בני ישראל יעשו פעולת המחיה מקודם. אבל לאחר שפשט ידו במקדש כתיב "אַמְחָה", שאו ימחורו מן השמים אף באופן שבני ישראל לא ירא אפשר להם לעשות פעולות למחותו. אבל מ"מ עדיין המצוה נהגת אף לדורות, שבאם יהיה ידינו תקיפה למחותו, יש חובב לעשות מה שבידינו למחותו

איבערדעם זאָגט אונז דער מדרש, [דהתשובה הוא], איידער ער האָט פּוֹשֵׁט געווען [ינדן] אין בית המקדש, איז עס געווען אַ מַצָּה וואָס ס'איז מוֹטְלֵת עַל יִשְׂרָאֵל. ממילא [אויב] אַז אידן טון עס, ווערט עס ממילא געטון לְמַעַלָּה, אָבער אַז נישט, העט עס נישט גיווען געטון געוואָרן [מלמעלה], ווען נישט דאָס אַז אידן זאָלן טון קען עס נישט זיין.

כז

אַזוי ווי בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלֶּחֶם בַּעֲמָלָק (בשלב יז, ט), האָט מען אויך געהייסן לוחם זיין יְהוֹשֻׁעִין, אַז נישט העט עס נישט געקענט זיין.
[און] אַזוי ווי שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ האָט מען געשיקט לוחם זיין.
און זייט דעם^ט געפינט מען נישט אַז מ'האָט אַמָּל געזאָלט שיקן [אידן לוחם זיין בעמלק].

כח

דער בורא כל עולמים האָט מבטיח געווען [על לאחר שפשט ידו במקדש], אַז ס'וועט זיין אַמְחָה.
נאָר אף על פי כן פאַרלאַנגט מען פון אידן, ס'איז אַ מצוה.
אָבער חלילה אַז מ'קען נישט, אַז מ'טוט נישט, וועט אויך קומען די צייט, ס'וועט מוזן געשען, וועט עס דער בורא כל עולמים שוין טון ממילא, אפילו אַז אידן וועלן עס נישט טון.

כט

וכן אף כשאין בידינו למחותו, עדיין נוהג החיוב של מצות "זכור", שיהיו קורין הפרשה התורה. ומבואר במדרש דהבטיח הקב"ה שעי"ה הקריאה לזכר מעלה אני אני עליכם כאילו 'מחיתם' אותו. [ועי"ז יפעלו שיעשו פעולת המחיה מן השמים"]

אַזוי ווי ס'שטייט אין די פסיקתא^ט אַז אידן זאָגן פאַרן בורא כל עולמים, לָנוּ אַתָּה אומר זָכוֹר, אַתָּה זָכוֹר, שְׁאִין שְׂכַחָה לַפְּנִיךָ, וואָס קאָן מיר אונז טון.

^ט פירוש: זינט דאָן.

^י כדלהלן באות מ.

^י בפסיקתא רבתי (סוף פרשה יב): אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבון העולמים, אתה אומר לנו הוּוּ זכורים למחות

אויף דעם האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט, בשעה שאתם קוראים לפני פרשה זו, עסט וועטסט עס ליינען, מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו.
אזוי שטייט דאָך ארויס אין די פסיקתא, [אז] מיט דער קריאה איז שוין מעלה כאילו מחיתם אותו, דער בורא עולם קוקט עס שוין אָן [כאילו מחיתם].

ל

זעט אויס פון דאָנעט, אַז [מיט] די קריאה אליין, מיט דעם איז מען אים מוחה, אפילו מ'איז נישט בכח, ס'איז נישטאָ די כוחות [פון] בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים צדיקים זאָלן לוחם זיין, - [אויף] בַּחַר לָנוּ "אֲנָשִׁים" וְהָלַחֵם (בשלח יז, ט), זאָגט רש"י "צדיקים", - האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט אַז מיט בלויז די קריאה איז מען בכח [לצאת ידי חובתו, ולעורר בשמים שיתקיים בבחינת אִמְחָה לברוך]. (ראה להלן אות מ-מא).

לא

ובאמת גם החיוב תמכה נהג לדורות, כשאפשר בדינו, דבכל דבר טוב יותר כשבא ע"י אִתְּרוּתָא דְלִתְתָּא. אלא שעכ"ז יש הבטחה דאפילו אם לא יהיה בדינו, ימחוו מן השמים בִּאתְּרוּתָא דְלִתְתָּא פונדעסטוועגן איז מען אַלץ מחוייב [לקיים תמכה בפועל] 'ווען מ'איז בכח', פונדעסטוועגן על כל פנים איז מען אַלץ מחוייב.
נאָר וואָס דען, ס'איז אָבער דאָ אַן הבטחה, אַז אפילו חלילה [כשאין יכולין, יתקיים אִמְחָה].

לב

וכמו שהוא בכל ענין הגאולה, שממתינים על ישראל שיהיה בידם זכות להגאולה, אבל גם אם לא יהיה בידם זכות, כשיבא קץ האחרון יביא הקב"ה את הגאולה מעצמו, בבחינת לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה אזוי ווי די גאַנצע גאולה וואָרט מען דאָך אויכעט [בשמים אויף אידן, אַז] מ'זאָל טון מצות ומעשים טובים. און מיט יעדן [ענין] וואָס מ'טוט עפעס אַ דבר טוב, קען מען מקרב זיין די גאולה.
אָבער חלילה וחלילה אַז ס'וועט נישט זיין מיט וואָס, וועט אויך זיין לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה (ישעי' מח, יא).
די גאַנצע גאולה איז דאָך אזוי.

לג

די זעלבע איז מחיית עמלק, און די גאולה, און בנין בית המקדש, די אַלע ענינים. מ'פאַרלאַנגט פון אידן, [ווייל] אַזוי איז בעסער, [אַז ס'איז] מיט אַ אִתְּרוּתָא דְלִתְתָּא. אָבער חלילה [אַז נישט], ווען ס'וועט קומען די צייט [יתקיים הכל מן השמים].

לד

נאָר וואָס דען, ס'איז דאָ קצים וואָס זיי קאָנען נדחה ווערן, דורך עֲנוּת יִשְׂרָאֵל. ס'איז געווען אַסאך קצים וואָס זענען נדחה געוואָרן דורך עֲנוּת יִשְׂרָאֵל, אזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה (על נ"ך, איכה ד"ה צדו צעדינו).

את זכר עמלק, בשר ודם אנו, לשעה אנו, אתה שאתה חי וקיים לעולמי עולמים הוי זכור. אמר להם הקב"ה, בְּנֵי, אין לכם אלא להיות קוראים פרשת עמלק בכל שנה, ומעלה אני עליכם כאילו אתם מוחים שמו מן העולם. ובפסיקתא דרב כהנא (ג, ד. ו. כ"ה בתנחומא תצא סימן ט) : אמר רבי ברכיה, אַתְּ אומר לנו זכור, אתה זכור, אנו שכחה מצוייה בנו, אבל אַתְּ שאין שכחה לפניך, אַתְּ הוי זכור לו את אשר עשה לך. אמר רבי יצחק, לנו עשה, לך לא עשה? זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים וגו' (תהלים קלז, ז).

אָבער דער לעצטער קץ קען נישט נדחה ווערן, ווען ס'איז אַ הכרח וועט דער בורא כל עולמים טון, [וכדכתיב] (ישעי' סג, ה) **וְאָבִיט כִּי אֵין אִישׁ וְאֶשְׁתּוֹמָם כִּי אֵין סוֹמֵךְ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵט גַּעזָאָגט לְמַעַנֵי אֶעֱשֶׂה.**
אָזוי זאָגט דאָךְ די גמרא (סנהדרין צח.), [דאפילו] ווען ס'איז כולו חייב, אף על פי כן דער בורא עולם וועט העלפן.

לה

און אָזוי איז מיט מַחֲיַת עֲמָלָק אויכעט.
אפילו מ'איז נישט זוכה, ס'איז דאָךְ נישט 'דעס', נישט 'די' כוחות, אָבער אַ איד איז מחוייב צו טון וואָס ער קען, האָט ער מקיים געווען די מצוה.
אָבער [אז] מ'זאָל 'דורכזעצן' מַחֲיַת עֲמָלָק, אפילו וויאָזוי מ'איז, אין שְׁפָל הַמַּצֵּב, [וואָס] מ'איז נישט בכח, העלפט אויך דער בורא עולם, יעדע זאָךְ ווען ס'קומט די צייט.

אוי מ'זאָל נאָר אויסוואַרטן די צייט אָזוי ווי די תורה הקדושה הייסט, אָזוי ווי די תורה הקדושה הייסט, די תורה הקדושה זאָגט שלא ידחקו את הקץ (כתובות קיא.).

לו

די זעלבע, מַחֲיַת עֲמָלָק איז דאָךְ תלוי אין דעם [בהגאולה. וכמו שדרשו על הפסוק מִלְחָמָה לַה' בְּעֲמָלָק] מִדֶּר דֶּר, עד דורו של משיח, דעמאָלטס איז שמו שלם וכסאו שלם, די גאַנצע גאולה איז דאָךְ תלוי אין דעם, אין מחיית עמלק.
אַז אַ איד טוט וויפיל ער קען, הגם דאָס איז נישט מִסְפִּיק, מ'איז נישט מער בכח, פונדעסטוועגן האָט דער בורא כל עולמים געגעבן אַ הבטחה, זייט ער חרוב געמאַכט דאָס בית המקדש האָט דער בורא כל עולמים געגעבן אַ הבטחה אַז ס'וועט זיין אַמְתָּחָה, אפילו ווען ס'וועט נישט זיין דער תְּמָחָה.
און "דאָס" איז 'פריער' נישט געווען, [קודם שפשט ידו במקדש]. איבערדעם איז דער אַמְתָּחָה נאָר געזאָגט געוואָרן אויף שפעטער.

לז

איבערדעם האָט מען דאָס צוטיילט אויף צוויי מקומות, דעם [אַמְתָּחָה] איז אין פרשת בשלח, און דעם [תְּמָחָה] איז אין פרשת כי תצא, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז ס'איז דאָ אַ חילוק.
ס'איז דאָ אַ זמן געווען, אין די 'פריערדיגע' זמנים פאַרן חורבן, האָט עס 'מַעֲכָב' געווען, - [כעין] אָזוי ווי ביי קְדָשִׁים [איז דער כלל], שנה עליו הכתוב לעכב (יזמא נא: ועוד), - דער תְּמָחָה האָט 'מַעֲכָב' געווען, אַנדערש איז עס נישט געגאַנגען, האָט מען נישט גיווען געקאַנט מוֹחָה זיין עֲמָלָק.
איז דאָס צוויי מָאָל [בתורה, ווייל] נאָכן חורבן איז געבליבן דער אַמְתָּחָה.

לח

אָבער פונדעסטוועגן אַ מַצָּה איז עס ווייטער, אַ חיוב איז עס ווייטער אויף אידן, [אז] וואָס מ'קען זאָל מען טון. [און] לעת עתה בחורבנו איז גענוג די קְרִיָּאָה, מיט דער קריאה איז שוין מעלה עליו כאילו מחיתם אותו.

לט

ביאורים בענין פרשת זכור וקריאתה

ביאור המדרש: מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו

[קושיא ה']

הלא תכלית המצוה הוא שימחה וזכר עמלק מן העולם, ואם כן כל זמן שלא נמחה וזכרו האידך שידך לומר דע"י הקריאה מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו, אם עדיין ישנו בעולם ולא נמחה וזכרו

לכאורה וויאזוי איז פארהאנדן מעלה עליו כאילו מחיתם אותו, [והתינה בין] א מצוה "כְּלָפִי שְׂמִיָּא", קען מען זאָגן אַז חישב לעשות מצוה [ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה]^ט.

[למשל אַז] ער האָט געוואָלט אַתְרוּג בענטשן און ער איז געווען אַן אָנָס [ולא קיים המצוה], האָט עס הקדוש ברוך הוא אָנגענומען ווי גלייך ער האָט געבענטשט אַתְרוּג. [ווייל] ס'איז דאָך [די מצוה] נאָר כְּלָפִי שְׂמִיָּא.

אַבער ד'עס', אַז מ'ברויך אויסמעקן עֲמֶלְקִין, [אין] ווילאנג ער איז דאָ איז ער מְטִמָּא די וועלט, ער ברענגט אַריין 'גיפּט' אינעם כלל ישראל, וויאזוי איז מען דאָס מעלה עליכם כאילו מחיתם אותו. אַז ס'געשעט נישט, [אפילו] מ'איז אַן אָנָס, [אַבער] ווי קען מען זאָגן מעלה עליו כאילו מחיתם אותו, ער איז דאָך אַבער דאָ, ס'איז דאָך אַבער נישט 'געשען'.

מ

ישוב קושיא ה'

ועל כרחק צריך לומר, דמסגולת הקריאה של פרשת זכור, הוא לגרום כי מן השמים ימחו באמת את זכרו בפועל, ולכן יהא נחשב על ישראל כאילו מחו אותו

אלא מאי מוז זיין, איז טאקע דאָס דער פֿשֿט. אַז ס'איז קוֹרְאִים לְפָנֵי, דעס קען גורם זיין אַז דער בורא כל עולמים זאָל אים [טאקע] מוחה זיין, און די מַחִיָּה וועט יאָ 'געשען'.

[נאָר] איי מ'האָט עס נישט געטון [אַליין, אלא הקב"ה עשאו], אויף דעם איז שוין שייך [צו זאָגן] מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו, ווי גלייך 'עטס' האָט עס געטון. דער מעלה אני עליכם קען זיין אַז ס'געשעט יאָ, איז דאָך דאָ דאָס תועלת, נאָר דער פעלער איז אַז מ'האָט נישט געטון אַליין דערצו, איבערדעם [איז] הקדוש ברוך הוא זאָגט אַבער אַז מיט די קְרִיָּאָה איז ער שוין מעלה עליכם כאילו מחיתם אותו, ווי גלייך מ'העט יאָ געטון. ווייל אַז ס'געשעט שוין די מַחִיָּה, איז שוין שייך צו זאָגן מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו.

מא

ונמצא דע"י הקריאה שמקיימים מצות "זכור", עי"ז זכור שיתקיים גם מצות "תמחה", כי שני המצוות הם הא בהא תליא

ממילא קומט אויס, מיט דער קְרִיָּאָה איז מען טאקע אויך מקיים די מצוה פון "מַחִיָּת" עֲמֶלְקִי, נישט נאָר די קְרִיָּאָה [אַליין איז מען מקיים, דהיינו המצוה של "זכירת" עמלק, נאָר], מ'איז מקיים די מצוה [און] דעם ענין פון "מַחִיָּת" עֲמֶלְקִי. איבערדעם איז דאָס הא בהא תליא [מצות "זכירה", ומצות "מחיה"]^ט.

^ט כמבואר בגמרא ברכות (דף ו. וכו"ה בשבת סג. וקידושין מ.): "ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם, שנאמר (מלאכי ג, טז) אַז נִדְּבָרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשְׁבוּ ה' גֹּרֵי [לִירְאֵי ה' ולחשבי שמו]. מאי ולחשבי שְׁמוֹ, אמר רב אשי, חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

מב

ובמנחת חינוך נתקשה בזה על דברי ספר החינוך שתולא שני המצות זה בזה, אבל לדרכינו אתי שפיר כי קיום מצות זכור מביא שיתקיים גם מצות המחיה

דער מנחת חינוך פרעגט טאקע^ב, אז לכאורה דאָס האָט נישט קיין שייכות [מצות הזכירה עם הנקמה בעמלק], זאָגט ער דאָ מי פאַ בַּסּוּד ה', דער בורא כל עולמים וייל די קריאה, ס'האָט נישט קיין שייכות מיט די מַלְחָמָה [דאָס] 'זאָגן' די קריאה, [נאָר] ס'איז אַ עקסטערע מצוה די קריאה. [עד כאן דבריו].
נאָר [לדרכינו] ס'קען זיין טאָקע, [כי מדברי המדרש הנזכר] פון דאָנעט איז געדרינגען אַז דאָס איז 'איינס' [די מצות הזכירה] מיט די "מַחִיתָ עַמְלֶק, וּוָאָרְן דורך די קריאה איז דאָך מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותו.

מג

עוד בביאור ענין "אַמְחָה"

מבואר באלשיך דכחו של עמלק הוא ע"י עונות ישראל, ולכן כל זמן שיש עונות לא נמחה זכרו דער אַמְחָה איז דאָך אזוי ווי דער אלשיך הקדוש זאָגט^{כא} (סוף בשלה, וסוף כי תצא), [דהנה] לכאורה, אַז דער בורא כל עולמים האָט פיינט עַמְלֶקִין, קען ער דאָך אים אין איין רגע אינגאנצן בטל ומבוטל מאַכן, מַעֲבִיר זיין מן העולם פֶּאֱלוּ לֹא הָיָה.
נאָר וואָס דען, דער שר פון עַמְלֶק איז דער ס"מ, [און] מ'קאָן נישט אַן אומה אומברענגען אים, ביז מ'שטעלט נישט אַוועק דעם ס"מ. און דער ס"מ, ער באַקומט חיות פון אידישע עֲנוּת, ער איז דאָך דער מַקְטָרג, ער איז דער מַשְׁטֵין, זיין חיונה זענען עֲנוּת יִשְׂרָאֵל, ממילא ווילאַנג אידן טון עֲנוּת ווערט ער נאָך שטאַרקער. ממילא אַז דער שר האָט אַ קיום, קאָן מען די אומה אויך נישט אומברענגען. דאָס איז הָא בְּהָא תְּלִיא.

מד

אבל הבטיח הקב"ה כי מחה אַמְחָה, דכשיגיע העת יסבב הקב"ה שיתע"ג^ב מעותים כמבואר בגמרא, עד שימחה זכרו

דער בורא כל עולמים האָט אַבער מבטיח געווען [כי מחה "אַמְחָה", אַז ווען] ס'וועט קומען די צייט, [וועט זיין] זָכַח לוֹ בְּבִצְרָה (זמירות לס"ג, מישע"י לד' 1), ג' טעותים וועט ער זיך טועה זיין דער שר אַדּוּם^{כב}, [והשר שלון] דאָס איז טאָקע דער ס"מ^{כג}.

^ב בספר החינוך כתב במצות זכור (מצוה תרג): ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים, כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים.

ועל זה כתב שם במנחת חינוך: והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו גם כן. וברמב"ם אינו מבואר זה, וצריך ראייה לפטור נשים ממצות עשה שאין הזמן גרמא, ובפרט במקום לאו גם כן. ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים וכו'. גם מי עמד בסוד ה' יתברך אם הטעם מחמת הנקמה, דאפשר [הוא] גזירת הכתוב שזכור שנאתו מאיזה טעם, ואנחנו אין יודעים. ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם, מכל מקום הזכירה יהיה תמיד מצות עשה לזכור ולא לשכוח, על כן צריך עיון דפוטר נשים ממצוה זו. ונראה דכל אישי ישראל חייבים, כמו כל מצות עשה שאין הזמן הגרמא, כן נראה.

^{כא} וכמו שכבר האריך רבינו בזה באותה שנה בס"ג בשלח תשט"ו. (ושבת זכור חל בפרשת תצוה). ושם בס"ג בשלח (לשר"ק טז, הערה לה) העתקנו באורך מדברי האלשיך, עיי"ש.

^{כב} בגמרא מכות (יב): אמר ריש לקיש, שלש טעיות עתיד שֶׁרוּ של רומי לטעות, דכתיב (ישעי' סג, א) מִי זֶה בָּא מֵאֲדוּם תִּמְרוֹץ בְּגָדִים מִבְּצָרָה, טועה שאינה קולטת אלא בְּצָר והוא גולה לְבָצְרָה, טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך.

דער בורא כל עולמים וועט אין אים אַריינברענגען טעותים.

מה

דאָס איז אויך פֿנגד השֹׁכֵל די אַלע טעותים, [נאָר] איך האָב שוין אַמאָל מֵאַרְיָה געווען דערינען^{כז} [אז] ס'איז מִדָּה פֿנגד מִדָּה, [כי יען שהוא רגיל להטעות בני אדם לחשוב על עבירה שהוא מצוה, אף בדברים שהם נגד השכל והסבא, על כן מדה כנגד מדה עתידין להטעותו בג' טעותים אלו].

דער בורא כל עולמים וועט אזוי פירן, אַז [ווען] ס'וועט קומען די צייט פון פֿטול חיותו, וועט ער האָבן די טעותים.

מו

איבערדעם דאָס איז טאַקע דער פֿשט, אַז ס'וועט זיין אַמָּחָה - ווען ס'וועט קומען די ריכטיגע צייט - בכל אופן ואופן.

מז

ביאור הפסוק: וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ

[קושיא ו']

אם נצטוה משה כתב זאת וּזְכָרוֹן בִּסְפָר, אם כן הוא דבר הגלוי לכול, ולמה אמר וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ, דמשמע דהוא ענין סוד איבערדעם שטייט וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ פֿי מַחֲה אַמָּחָה, [דלכאורה] וואָס איז דער "בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ", ער זאל אים געבן אין די 'אויערן'. אַז איך זאָג כֹּתֵב זֹאת וּזְכָרוֹן בִּסְפָר, מ'האָט דאָךְ עס אַראָפּגעשטעלט אין די תורה, וואָס ברויך מען נאָך אַרויסזאָגן וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ, וואָס דאָרף ער זאָגן וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ, מ'זאָגט דאָךְ עס פֿאַר יעדן. און וואָס איז דער פֿשט "בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ", זעט אויס [שנאמר לו] בְּסוֹד, מ'זאָגט אים אין אויער^{כח}.

מח

ישוב קושיא ו'

בזמן מלחמת עמלק בימי משה, עדיין לא רצו לגלות לישראל ענין חורבן בית המקדש, ולכן אף שנאמר להם בִּי מַחֲה אַמָּחָה, עדיין לא ידעו דוה קאי על לאחר שפשט ידו במקדש

נאָר דאָס ענין דערפון, [דבאומר] מַחֲה אַמָּחָה, מ'קען דאָךְ זאָגן פֿשְׁטִים [שונים דערין. נאָר] חכמינו ז"ל האָבן [שפעטער] מְגַלֶּה געווען [מחמת הסתירה דלשון אמחה ולשון תמחה] אַז דער פֿשט איז אַז דער בורא כל עולמים אַליין וועט טון, פֿאַרוואָס, ווייל ער האָט חרוב געמאַכט דעם בית המקדש.

[און] 'דעס' האָט מען נאָכנישט געוואָלט דעמאָלטס מְגַלֶּה זיין פֿאַר אידן, אַז ס'וועט זיין אַ חורבן.

ופירש רש"י: שרו של רומי. ס"מ, שיברח לְבַצְרָה. שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע הקץ להחרב, כדכתיב (ישעי' כד, כא) יִפְקֹד ה' עַל צָבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם, ואחר כך (שם) עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה: חֲמוּץ בְּגָדִים. מִדָּמוֹ שֶׁל ס"מ, ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם, כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם, לְשֹׁבֵר אֶת הָאֶזְנוֹן מֵהָ שְׂהִיא יְכוּלָה לִשְׁמוּעָה.

^{כז} וכמבואר להדיא גם בדברי רש"י הנזכר.

^{כח} ומהם בדרשת ראש השנה תשט"ו (נדרס בדברי יואל לר"ה אות פו, ד"ה ונבא לבאר). ועיין עוד בדברי יואל אחרי (עמוד סח), ובסעודת הודאה כ"א כסלו תשי"ט (לשון ק קכת, אות נו).

^{כח} ועיין קושיא זו בסגנון כזה בלשון הנועם אלימלך פרשת ויגש (ד"ה ידבר נא עבדך).

מט

ס'שטייט אין ישמח משה^כ [לכאר דברי המדרש בשעה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע מִיד אמר הקב"ה וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה, דהכוונה הוא] בשעה שאמרו נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, הערשט דעמאלטס זענען זיי עפעס געוואָר געוואָרן זיי האָבן געשפּירט אַז ס'וועט זיין אַ חורבן, זיי האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [נעשה בארץ ישראל, ונשמע בגלות ע"י"ש, ועל כן] מִיד אמר הקדוש ברוך הוא וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה.

נ

אַבער על כל פנים האָט מען נאָכנישט געוואוסט פון דעם [מהחורבן, בעת צאתם ממצרים]. מִחֵת עֲמֶלֶק [שבימי משה] איז געווען [נאך] פֶּאָרן חֲטָא הָעֶגְל [שאיז גנור וביים פקדי ופקדתי וגו'], און פֶּאָר אֶלְעָמֶע, [ולכן בעת מלחמת עמלק שבפרשת בשלח] האָט מען נישט גערעכנט וואָס ס'וועט אַרויסקומען פון אַזאַ עֲמֶלֶק [שיפשוט ידו במקדש, ולכן] האָט מען נאָך זיי נישט געקאָנט מַגְלָה זיין וואָס' דער פֶּשֶׁט איז פִּי מַחָה אֲמָחָה, איבערדעם האָט מען זיי נאָכנישט אויסגעזאָגט.

נא

אלא שלאחר חטא העגל, כבר ידעו והבינו ישראל שהיה עוד חורבן בית המקדש, ולכן בפרשת כי תצא נתגלה להם הכתוב "תִּמְחָה", אשר מחמת הסתירה שבין תמחה לאמחה, למדו והבינו כי "אֲמָחָה" קאי על לאחר שפשט ידו במקדש

[אַבער] שפעטער ווען מ'האָט שוין געשריבן פרשת כי תצא און מ'האָט שוין געזאָגט תִּמְחָה, דעמאלטס איז דאָך שוין געווען נאָכן חטא העגל, האָבן זיי שוין אַליין פֶּאַרשטאַנען [מחמת חטא העגל] אַז ס'וועט זיין אַ חורבן, האָט מען שוין געמעגט וויסן אַז ס'איז דאָ אַ לשון תִּמְחָה און אֲמָחָה [הסותרים זה לזה, ושהתירוץ הוא דתלוי הדבר בפשיטת ידו במקדש, וכמבואר לעיל באורך].

^כ בישמח משה פרשת תרומה (אות א): עוד ביאור על המדרש (תנא דבי אליהו פרק יז) בשעה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [מיד אמר הקב"ה וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה] וכו'. דהנה לכאורה קשה, למה צריך השי"ת לנדרבית ישראל לביתו ולמשכנו, הלא לי הפסך וְלִי הַזֶּהב נָאָם ה' צִבְאוֹת (חגי ב, ח), ואם הקב"ה גילה למשה באהלו מִקְצֵב שֶׁל סַפְּרִינֵינֵן לצורך הלוחות, ככה היה יכול לְגַלּוֹת אוצרות של כסף וזהב וכו'.

אבל הענין הוא, דכבר אמרו רז"ל (שמות רבה נא, א) מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן, שְׁנֵת מִשְׁכַּן שני פעמים בשביל עונותיהם של ישראל. וכבר פירשתי (בפרשת פקודי) דזה הכח שהיה במקדש לכפר עונותיהם ויהיה שקול ככל ישראל וכו', הוא משום שנעתק הקדושה של המשכן שעשה משה בו, כמו שמעתיק מכתב לכתב הנארג בלשון ומליצה נפלאה, דכל השבח הוא להכתוב הראשון. ולכן נרמז במשכן משכן, אף דהמשכן שעשה משה לא נמסר ביד אורי, והבן זה. וזה היה מוכרח שיוכל להתמשכן בעונותיהם, דזה הוא קיום של כל ישראל.

והנה אם לא היה נעשה מִשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל כלל, לא היה יוכל להתמשכן בעונותיהם, כמו דהמקדש דלעתיד דאין לבשר ודם חלק בו לי אחר, ואם כן אף המקדשים דנעתקו מהמשכן, לא היו יכולין ליחרב, והיה נתקעקע ביצתן של ישראל ח"ו בעונותיהם, לכך רצה השי"ת שיבנהו משל ישראל, כדי שיתמשכן בעונותיהם כי נעשה משלהם, והוא נכון מאד לדעת.

והנה דור המדבר היו דור דעה, והבינו זאת דְּלִמָּה הוצרך השי"ת לנדרבתו, אלא ודאי משום שיתמשכן בעונותיהם, והוא בשורה קשה לישראל, ודי לצרה בשעתה, כמו שאמר משה להשי"ת בשעה שאמר (שמות ג, יד) אֶקְרָא אֶשְׂר אֶקְרָא (בכרות ט:). ועוד הלא מבואר במדרש שיר השירים (רבה פ"א) על הפסוק (שיר השירים א, ז) הִגִּידָה לִי שֶׁאֶהְיֶה נֶפֶשׁ, שמא יראו ישראל שהיו בגלות ושיבו מאחריו, אף שגלוי לפניו ית"ש כי לא ישיבו מאחריו, מכל מקום הידיעה אינה מזדקק לבחירה, אף שהכל גלוי לפניו ית"ש.

רק כיון שאמרו נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע והקדימו נעשה לנשמע, ואיתא במפרשים דהוא משום דנעשה הוא בארץ ישראל שיקימו אז כל המצות בפועל, ונשמע בגלות דאי אפשר לקיים רוב המצות וכו', רק בשמיעה על ידי התורה מקיימן, אם כן כבר השיגו ובשרו בעצמן הגלות, ואף על פי כן אמרו ונשמע, אם כן אין כאן שוב בשורה קשה, וגם לא ישיבו מאחריו, לכך מיד אמר וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה כ"ל, והוא נכון בס"ד.

נג

אבל מתחילה סברו ישראל כי בכל אופן יהיה מחיית עמלק ע"י בחינת "אמחה", ואף קודם שפשט ידו במקדש [אָבער] 'פריער' האָט מען געקאָנט מיינען [אַז] דער אָמחה איז בכל אופן ואופן אפילו 'פריער' [בזמן שבית המקדש קיים], דער בורא כל עולמים אַליין וועט אים [אויסמעקן בכל אופן], אָן די אַתערוּתא דְלִתְתָא, זיי האָבן נישט געוואוסט [נדלוי במה שְפֶשֶׁט ידו במקדש].

נג

אמנם ליהושע כבר גילה משה גם בתחילה, רכונת "אמחה" הוא לאחר שפשט ידו במקדש. ופירוש זה של "אמחה" נמסר לו בסוד, ועל זה נאמר למשה וְשִׁים 'בְּאֲזֵנִי' יְהוֹשֻׁעַ

נאָר אָבער יְהוֹשֻׁעַ'ן האָט מען מְגַלָּה געווען [גם בתחילה], ער האָט מְשִׁיג געווען עד סוף כל הדורות, האָט אים משה רבינו געוויזן [כל המאורעות של עמלק] ביז משיח וועט קומען, האָט ער געזען וואָס איז טייטש פֿי מַחָה אָמְחָה, [שזה קאי] מְשַׁפְּשֻׁטוּ יִדְיָהּם בבית המקדש.

איבערדעם 'דער פֶּשֶׁט' דערפון איז געווען שִׁים 'בְּאֲזֵנִי' יְהוֹשֻׁעַ, זאָלסט נאָר אים אַליין מְגַלָּה סוד זיין, דאָס זאָל אָן אַנדערער נישט הערן. זאָלסט אים מְגַלָּה סוד זיין [אין דעם] פֿי מַחָה אָמְחָה, 'וואָס' דער פֶּשֶׁט איז [במה שנכתב] מיט אַזאָ לשון, אַז דאָס איז שייך נאָכן חורבן, ווייל ס'וועט נאָך חלילה זיין אַ חורבן.

נד

ביאור הפסוק: וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים

במדרש ורש"י פירשו והכתוב וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים קאי על עמלק

קען זיין, וְאֵתָה עֵיף וְיָגַע וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים. דער "וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים" איז דאָךְ אויך עפעס אַ פֶּלֶא, אין מדרש^כ איז אַ פֶּלֶא וְגַתָא אין דעם פֶּשֶׁט פון וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים, צי ס'גייט אַרויף אויף אידן, צי אויף עַמְלָק'ן.

און ורש"י איז מַעֲתִיק דעם פֶּשֶׁט, [דקאין] אויף עַמְלָק, [וְאֵתָה] עֵיף וְיָגַע [בדרך, קאי על ישראל], וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים [קאי על עמלק], עַמְלָק האָט זיך נישט געפֿאַרכטן פונעם אייבירשטען [מלהרע לך].

נה

[קושיא ג]

והוא תימה דעל רשע גמור כזה יאמרו כן בגנותו, רק זה שלא היה לו 'יראת שמים'

לכאורה אויף אַזאָ רִשָּׁע, אַזאָ מְקוֹר הַטּוּמְאָה, זאָגט מען אַ גְּנוּת [בלויז דעם אַז] "וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים"? [אַז] ער האָט נישט געהאַט קיין 'יראת שמים'? [והלא באמת] נישט נאָר ער האָט נישט געהאַט קיין 'יראת שמים', [נאָר] ער איז געווען דער היפּוך [של כל ענין קדושה ויראת שמים]^{כב}.

^כ בספרי פרשת בהעלותך (פסקא ל): על ישראל הוא אומר וְאֵתָה עֵיף וְיָגַע, ועל עמלק הוא אומר שם וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים. ובשמות רבה (כו, ג, וכע"ז בעוד כ"מ במדרשים): וְיֵאמֶר מֹשֶׁה אֵל יְהוֹשֻׁעַ בְּחֹר לָנוּ אֲנָשִׁים, למה ליהושע וכו', אמר לו, זקנך [יוסף] אמר [מקץ מב, יח] אֵת הָאֱלֹקִים אֲנִי יֵרָא, ובוה כתיב וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים, יבא בן של מי שאמר אֵת הָאֱלֹקִים אֲנִי יֵרָא, ויפרע ממי שנאמר עליו וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים. אמנם במכילתא (סוף בשלה) איתא וז"ל: ולפי שפרשו מדברי תורה, לכך בא עליהם השונא, שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה, לכך נאמר ויבא עַמְלָק וכו'. אחרים אומרים, וְלֹא יֵרָא אֱלֹקִים, אלו ישראל שלא היו בידם מצות.

^{כב} וז"ל רבינו בענין קושיא זו, בס"ג וזור (צו) תשכ"ז: לכאורה אויף עַמְלָק'ן, לויט 'דעם' פֶּשֶׁט, וואָס הייסט ער איז נישט געווען קיין "יֵרָא אֱלֹקִים" איז ער נישט געווען? ער איז [דאָךְ] געווען דער גרעסטער רשע וואָס ס'איז פֿאַרהאַנדן אויף דער וועלט. [וגנות כזה] דאָס קאָן מען זאָגן אויף אָן אַנדערן [נלא עליו. ומצינו] אויף אברהם אבינו

7

הקדמה ליישוב קושיא ג

לֹא עֲנִישִׁים קָשִׁים לְבִסּוֹף עַל שֶׁתִּבְעַע גִּזְרָה זוֹ, וְאֵפֶ"כּ לֹא נִמְנַע מִלְתַּבּוֹעַ כֵּן, אִם שִׁיעֲנֵשׁ עַל זֶה

נאָר וואָס'זשע דען, דער רבינו בחיי (סוף מקץ) ברענגט דאָך פון פרקי היכלות^{כט}, ביי די עשרה הרוגי מלכות, דער ס'מ האָט מָקְטֵרְג געווען ער האָט געוואָלט דורכפירן די זאך, האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט, האָט מען אים געוויזן וואָס פאַר אַ ביטערן עונש ער וועט האָבן דערפאַר, ער וועט האָבן דעם גרעסטן שוואַרצן סוף, די גרעסטע נִקְמָה וועט מען זיך נוקם אין אים. רעכנט ער אויס אַזעלעכע ביטערע נקמות אויב ער וועט דאָס דורכפירן, דעם וואָס ס'איז דעמאָלטס געווען. און ער האָט געענטפערט אף על פי כן, ער איז דאָס מקבל אויף זיך אַלע עונשים, אבי ער מוז דאָס דורכפירן, דעם ענין פון די עשרה הרוגי מלכות.

72

ועבור זה גופא מה שביקש בן על אף העונשים הקשים, יגיע לו נקמות ועונשים יותר קשים

האַט ער נישט געקוקט [דערויף], - זאָגט ער דאָרט אין פּרקי היכלות, - [און]
פאַרדעם איז הערשט געווען אַ גרויסער קאָפּ אויף אים, אַז ער האָט געוואָלט
דורכפירן דעם רשעות אפילו ער וועט האבן די גרויסע עונשים דערויף.

נאָכן צענטן נסיון (אמר לו המלאך) עתה ידעתי כי "גראַ אַלקים" אָהאָ, ס'איז עפעס אַ גרויס מדינה צו זיין אַ "גראַ אַלקים", על כל פנים עפעס. וויאזוי קאָן מען דען זאָגן אויף אזאָ רשע ערריי, זאָל מען זאָגן 'ער איז נישט קיין' יראת שמים', ס'איז דאָך נאָכנישט עגנוג [געזאָגט כגוהות], דאָס זאָגט מען ווען איינער איז נישט קיין רויסער רשע אָבער קיין ירא שמים איז ער נאָך אַלץ נישט, פון אַ גרויסן רשע ביז איינעם וואָס ער האָט נישט קיין יראת שמים איז נאך דאָ גרויסע "דיפערענץ".

^טברבינו בחיי סוף פרשת מקץ: ועל דרך הקבלה מה שנחתמה פרשה זאת בפסוק צִלו לְשִׁלּוֹם אֶל אֲבִיכֶם, זהו למעשה הרוגי מלכות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים, אחר שנתלבנו ונצרפו מחטאו של יוסף. וכבר ידעת כי כתונת הפסים היה תחילת הסיכות וראשית לגלול הדברים, ונחשב להם לאכזריות גדול מה שטבלו הכתונת בדם השעיר ואמרו לאביהם זאת מצאנו, לפיכך היה העונש בהם בגופם, שהתחיל השעבוד בהם אחרי מות יוסף מיד, ואחר זמן בהרוגי מלכות שנידונו בגופותם, כי הגוף כתונת לנפש, ועל כן תמצא בפרשה זו עשר פעמים האנשים, לרמוז על עשרה הרוגי מלכות, והיה לו לומר אחי יוסף או בני יעקב, ואלו הם וכו'. ואלו הם עשרה הרוגי מלכות וכו'.

וכן תמצא בפרקי היכולות (פרק ה), אמר רבי ישמעאל אותו היום חמישי בשבת היה, כשכבת השמעה מדרך גדול שברומי שצוה לופינוס קיסר, ותפשו ארבעה אנשים אלו מאבירי ישראל, רבן שמעון בן גמליאל, ורבי ישמעאל בן אלישע, ורבי אלעזר בן דמאי, ורבי יהודה בן בבא, ומאתים ושמונה אפלים תלמידי חכמים מירושלים פדיון שלהם. וכיון שראה רבי נחוניא בן הקנה גזירה זו, עמד והורידני למרכבו וקבשתי שאלה מסוריאלי שר הפנים, ואמר לי עשרה נכתבו בבית דין של מעלה, ויתנו לי ל"מ הרשע שרו של עשן, ואמרו לי לך והכחד מאבירי ישראל כל נתח טוב בריך וכתף, להשלים גזירת גוגוב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת (משפטים כא, טז), ושמורה לו להנקם ממנו, עד שתגיע יפקוד ה' על צבא המרום במרום (ישעי' כד, כא) וכי'. אמר רבי ישמעאל, כל ההתראות הללו וכל התנאים הללו החרו בו והתנו עם ס"מ הרשע, והוא אמר קבלתי עלי, ויבחר עשרה מאבירי ישראל. אמר רבי ישמעאל מה עשה הזוריאלי אלקי ישראל באותה שעה, לא הספיק לומר לסופר כתוב גזירות ומכות גידולת קשות ועזות ומבוללות וגוראות וכבודת על רומי, מפני חימה שתמלא על ס"מ הרשע שקבל עליו כל התנאים הללו, אלא מיד נטל נייר וכתב עליו נקמה זו עתידה ושמורה לרומי הרשעה, תעלה ענן אחד ותעמוד למעלה מרומי ששה חדשים, וייר שחין לח על האדם ועל הכהמה ועל הכסף ועל הזהב ועל הפירות וכל מיני מתכות, ואחר כך תעלה ענן אחרת ותתחה את חברתה ותעמוד במקומה ששה חדשים אחרים, וייר נגע צרעת וספחת וכלת וכל מיני נגיפים על רומי הרשעה, עד שתבוא שעה שיאמר אדם לחבירו 'היךך רומי הרשעה בפרוטה היא וכל אשר בה', ויאמר לו 'אינה מתבקשת לך'. עד כאן בפרקי היכולות וכו'.

ומפני זה נחתמה הפרשה ואתם עלו לשלום אל אביכם, והיה יכול לומר לכו לשלום לדרככם, אבל הפרשה מבוארת באחי יוסף לשע, ורומזת לעשרה הרוגי מלכות לדורות, אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים. וכן דרשו חז"ל חכמי האמת ז"ל (פסחים ג.) עשרה הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, וכן הכתוב אומר (ישעי' סד, ג.) עין לא ראתה אלקים וזלתה יעשה למחפה לו.

[פון דעם] זעט מען דאך דאס גרויסע רשעות, [און] פארדעם וועט ער הערשט באקומען דעם עונש נאכאמאל, ער וועט האבן די גרעסטע נקמות נאך אויף אן ארגערן אופן, וואס ס'וועט זיין לעתיד אויפן ס"מ, דער שר' של אדום, ווייל ער האט דאס דורכגעפירט און ער האט זיך נישט געפארעכטן פאר די דינים קשים.

נח

ישוב קושיא ג

השם "אלקים" הוא כינוי למדת הדין שלמעלה

דאס קען זיין דער פשט אפשר אין פסוק [ולא ירא אלקים].

איבעראל [דער לשון] "אלקים" ווערט דאך אנגערופן [אויך אויף] דינים, נישט נאר אויפן בורא עולם, [וכגון בפסוק] ונקרב בעל הבית אל האלקים (משפטים כב, ז), [וכן בפסוק] אלקים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור (שם, כז), [ותרגם אונקלס] דיין לא תקיל, מיינט מען אויך נישט דעם בורא כל עולמים, מ'מיינט "אלקים" [אויף] דינים.
[און] בכלל דער מדת הדין [שלמעלה] ווערט דאך אנגערופן "אלקים".

נט

הכתוב אומר ולא ירא "אלקים", דאך שידע שיעורר עליו דינים קשים ע"י שליחם בישראל, אעפ"כ לא נמנע עבור זה, ולא נתירא ממדת הדין, ועבור זה עצמו נגזר עליו למחות זכרו, וכמו שממשיך הפסוק תמחה את זכר עמלק מתחת השמים

דאס איז דער פשט [ולא ירא "אלקים"].

[דהנה] עמלק האט דאך אלעס משיג געוועזן, ער האט געוואוסט ער וועט האבן [עונש קשה, וידע] וואס פאר א סוף ער וועט האבן פאר דעם, וואסערע דינים קשים ער וועט אויף זיך מעורר זיין לעתיד, דורך 'דער' מעשה. און ער האט פאר דעם אלעמען נישט געפארעכטן.

איז נישט פשט [סתם שלא היה לו יראת שמים, וכאילו] ער איז נישט אזא גרויסער רשע. [נאר דער פשט איז] אשר קרה בדרך וגו' ואתה עיף ויגע, "ולא ירא אלקים", ער האט זיך גאר נישט געפארעכטן פאר די אלע דינים קשים.
[און] איבערדעם האט דער בורא כל עולמים געזאגט תמחה זכר עמלק לא תשפח, איבערדעם איז די גרעסטע שנאה, וועט מען דאס געדענקען [עברתו לנצח].

ס

המשך ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ח (באופן שני) - (עד אחר אות סט)

ביאור הפסוק: תמחה את זכר עמלק "מתחת השמים"

לאחר שנצטוו לזכור מעשה עמלק ולשנוא אותו, לכאורה יש חשש שיעשה המחיה מצד נקמה ושנאה הטבעית, דהוי שלא לשמה שאין כוחו גדול לפעול למעלה

לעולם אז ס'איז א גרויסע שנאה, לעולם מ'האט דא געהייסן מ'זאל האבן א שנאה, מ'זאל פארפיינטן [עמלק, כדי] מ'זאל זיך נישט חלילה אפערנען, מ'זאל נישט קיין שייכות האבן.

לכאורה אז ס'ווערט טאקע א שנאה [הרי עושין המחיה מצד נקמה טבעית].

סא

אזוי ווי תוספות זאגט דאך [אויף די גמרא] אין בבא מציעא (לב:), מ'האט פיינט

אפילו פאר א דבר עבירה [שמצוה לשנאותו], און דערנאך ווערט עס שוין א שונא
טבעיית אין די טבע, האָט מען געזאָגט (משפטים כג, ה) עֵזֶב תֵּעֲזֹב, מ'מוז העלפן אפילו
פאר א שונא, אוהב לפרוק ושווא לטעון [מצוה בשונא, כדי לכופ את יצרון].

סב

מילא אז ס'ווערט א שונא [לעמלק] טוט מען דאך שוין מצד נקמה, איז דאך עס
שוין שלא לשמה, נישט פארן בורא עולם, האָט עס שוין נישט דער כח.

סג

- נאר אבער צדיקים האבן א כח, ער האָרעוועט זיך אויס, [אז] אפילו דעס וואָס
ער העט גיווען געטון [מצד טבעיות], דעסטוועגן פאָרגעסט ער אַלעס און ער טוט עס
נאר פארן כבוד שמים. -

סד

[קושיא ד]

אמנם יש לפרש דלזה אמר הכתוב תמחה את זכר עמלק "מתחת השמים". דלכאורה צריך ביאור כוונת לשון זה
איבערדעס שטייט (בפרשת בשלה) מַחֲהוּ [אַמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֶק "מתחת השמים", וכן כתיב]
(בפרשת תצא) תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֶק "מתחת השמים".
[דלכאורה יש לדקדק] וואָס איז דער "מתחת השמים", פון וואו דען זאל מען אים
אויסמעקן.

סה

ישוב קושיא ד

אמנם מבואר בגמרא דבעושיין לשמה נאמר גדול מעל שמים חסדך, ובעושיין שלא לשמה נאמר רק גדול ער שמים חסדך
נאר די גמרא זאגט^{לא} [כתיב] (תהלים קח, ה) כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חֶסְדְּךָ [וכתיב] (שם נז,
יא) עֵדִי שָׁמַיִם חֶסְדְּךָ. [נאר] אז ס'איז לשמה איז "מעל שמים", און שלא לשמה איז עס
נאר "ער שמים".

סו

ולזה אמר הכתוב דאפילו אם יהיו במדרגת שלא לשמה שמוע' "מתחת השמים", גם כן צריך לעשות את
שלנו, לקיים תמחה את זכר עמלק, וע"ז נזכה לבחינת "אמחה", שיגמור הענין מן השמים למחות זכרו
איבערדעס האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [תמחה את זכר עמלק "מתחת השמים"],
אפילו מ'וועט נישט זיין 'דערביי' [אז] מ'זאל עס טאָקע טון נאר פארן בורא כל
עולמים.

שנאמר (משפטים כג, ה) כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵא רֶכֶּץ תַּחַת מִשְׁאֹ. מאי שונא, אילימא שונא נכרי, והתניא שונא
שאמר שונא ישראל ולא שונא נכרי, אלא פשיטא שונא ישראל, ומי שריא למסניה, והכתיב (קדושים יט, יז) לא
תשנא את אחיך בלבבך, אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא, כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שונא האי, אלא
לאר כי האי גוונא, דחויא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאותו, שנאמר (משלי ח, יג) יִדְאֵת
ה' שונאת רע.

וכתבו התוספות (ד"ה שראה) וז"ל: שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מציאות (כבא מציעא לב: ושם)
אמרין, אוהב לפרוק ושווא לטעון מצוה בשונא כדי לכופ את יצרו, והשתא מה כפיית יצר שייך, כיון דמצוה
לשנאותו. ויש לומר כיון שהוא שונא, גם חבירו שונא אותו, דכתיב (משלי כז, יט) כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים כֵּן לֵב
הָאָדָם לָאָדָם, ובאין מתוך כך לידי שונא גמורה, ושייך כפיית יצר.

^{לא} בגמרא פסחים (ג): רבא רמי, כתיב פי גדול עד שמים חסדך, וכתיב פי גדול מעל שמים חסדך. הא כיצד, כאן
בעושיין לשמה, וכאן בעושיין שלא לשמה [פירש"י: עושיין לשמה, מעל שמים, ושלא לשמה ער] לשמים. דמצוה מיהא
קא עבד, וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה,
שמותר שלא לשמה בא לשמה.

[ווייל] וואָס טוט מען אין אַ דור שפּל, איז דאָך זייער שווער זיך אויסצואַרבעטן.

סז

אַזוי ווי ס'שטייט אין נועם אלימלך פרשת שמות^ל, ווען ס'העט געווען איין צדיק וואָס זאָל נישט מיינען גאָרנישט נאָר דעם פּבּוּד שְׁמִים, [און] ער זאָל נישט מיינען אפילו צרות יִשְׂרָאֵל אויך נישט, נאָר דעם בורא כל עולמים אליין, העט ער געברענגט באלד מְשִׁיח'ן.

נאָר מ'קען צו דעם נישט צוקומען, אי אפשר לסבול כי בשר אנחנו. אַזוי שטייט אין נועם אלימלך^ג.

סח

מילא אַז ער האָט דאָס געזאָגט [בימין], וואָס קאָן מען נאָך זאָגן אין די שפעטערע דורות.

ממילא [קומט אויס], טוט מען דאָך עס שלא לשמה, און ווי קען עס האָבן אַ כח.

סט

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט ניין, דער בורא כל עולמים האָט מבטיח געווען, אַז ס'וועט זיין תּמָחָה אַת זכר עֲמָלֶךְ אפילו ס'איז נאָר "מתחת" הַשְּׁמַיִם, דו ביסט נישט דערביי אַז ס'זאָל זיין "מַעַל שְׁמַיִם", דו האָסט נאָר געטון דיין עבודה "מִתַּחַת הַשְּׁמַיִם", דו האָסט נישט דערגרייכט נאָר עַד שְׁמַיִם, די בחינה פון שלא לשמה, פונדעסטוועגן האָסטו אויך מקיים געווען די מצוה.

איי וואָס איז דער כח, דער כח איז פִּי מַחָה "אַמְחָה", ס'איז דאָ אַן הבטחה מַחָה "אַמְחָה" [אַת זכר עֲמָלֶךְ "מתחת השמים"].

^ל בנועם אלימלך סוף שמות (ד"ה וישב משה): הדנה אנחנו בגלות המר הזה, אשר בצרותינו לו צר וגלה השכינה עמנו, אין לנו לדאוג ולהתאונן אלא על גלות השכינה, ולא לחשוב כלל על צרותינו כי אם על צער וגלות השכינה. ואילו היה מגמותינו וצערנו רק על צער השכינה ולא על צערנו, בודאי היינו נגאלים מיד. אך כי בשר אנחנו ובלתי אפשר לסבול לנו צרותינו ומכאובינו, לכן ארכו לנו הימים בעונינו הרבים בגלות המר, מחמת שאנו משתתפים צערנו עם צער השכינה, ואנו חוששים על צערנו. ואילו היה צדיק אחד כנ"ל, היה מציל את כל העולם כולו מן הגלות.

^ג ועיין בס"ג מוטות מסעי תשט"ז (בחידישי תורה עמוד תרלה) שהקשה על זה דלכאורה מצינו בעובדא מהישמח מה ששמע רבינו מוקן אחד שעמד שם בשעת מעשה אצל אא"ז הישמח משה זלה"ה, והמעשה היה בהושענא רבה שעמד לפני ארון הקודש פתוח ואמר רבש"ע אם תחשוב שמה שאני מתפלל כ"כ על הגאולה הוא בשביל טובתי הרי אני מקבל עלי שלא יהי' לי שום חלק בהגאולה שלימה רק שיהי' הדבר ויתרבה הכבוד שמים, ואם תחשוב שעכ"פ אני מצפה שיהי' לי חלק לעוה"ב הרי גם זה אני מקבל עלי שאפילו אם ארד לשאול תחתית ולנצח נצחים לא אראה שום אור אעפ"כ אני רוצה בדבר רק שיתגדל ויתקדש שמי' רבא מיד. ודבר זה הוא למעלה מהשגתנו איך שאפשר לאיש לסלק עצמו לגמרי כ"כ ויכוון רק בשביל כבוד שמים (ועיין בתפלה למשה תהלים קמ"ג, ובדברי רבינו בס"ג חקת תשט"ז, סעודת פורים תשי"ט, ס"ג תוריע החדוש תשכ"ז). אבל עכ"פ ממעשה זו מוכח שאפשר להיות בחינה כזו לסלק הנאתו לגמרי ולא יכוון טובת עצמו כלל. וא"כ לכאורה אינו מובן דברי הנועם אלימלך, דהרי ממעשה הנ"ל נראה שיש מציאות כזה שהצדיק יסלק את הנאתו והרגשתו לגמרי ולא יכוון רק בשביל כבוד שמים לבד.

ועל זה מתרץ רבינו שם: ואפשר שיש חילוק, דלסלק הנאת 'עצמו' זה אפשר כנ"ל, אבל לסלק כל הצער של 'הכלל ישראל', וכמ"ש שם בנועם אלימלך בלשון רבים "צערינו", ולא לחשוב כלל על "צרותינו", זה אי אפשר שלא להרגיש בצער ישראל. ובוה הבחינה לא היה רק משה רבינו בלבד (כמו שביאר רבינו לעיל שם), שהוא היה יכול לסלק הרגשת 'הכלל ישראל' גם כן, ולכוון רק בשביל כבוד שמים בלבד. אבל צדיקים אחרים לא היה בכחם כל כך לסלק גם את טובת הכלל ישראל מלפני עיניהם, דכולי האי אי אפשר להפשט עצמו מכל מין הרגשה גשמית. ואם היה צדיק אחד בדור שיהי' בבחינה זו, היה יכול להביא את הגאולה שלימה וכמ"ש הנועם אלימלך.

ע

ישוב קושיא ח (באופן שני)

קודם שפשט ידו במקדש, לא היה מתקיים בחינת "אמחה" רק אם היו ישראל עושין בחינת "תמחה" לשמה, בבחינת 'מעל שמים'. אבל לאחר שפשט ידו במקדש, יתקיים בחינת "אמחה" בכל אופן ואופן, אפילו כשישראל עושין רק שלא לשמה, בבחינת 'מתחת השמים'.

קאָן זיין, איידער ער האָט אָנגעריט אין בית המקדש, האָט דאָס נישט געקאָנט נוצן [כשהוא שלא לשמה], אַז טאָמער מ'האָט געטון [רק בבחינת] "מתחת השמים" האָט עס נישט געהאָט דעם כח, מ'האָט געמוזט אינגאנצן טון [לשם שמים]. אָבער היצטערט נאָכן חורבן, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט מַחַה אֲמָחָה, איך וועל עס טון בכל אופן ואופן. דו ביסט טאַקע מַצְוָה, ביסט מחוייב [לעשות את שלך, אבל אני אעשנו בכל אופן].

און דעס איז מוכן מאַליו, [אז] 'וואָס' אַ איד קען זיך מַיחד לָבֹד זיין [אז] מ'זאָל טון אַלעס נאָר פאַרן כבוד שמים, איז דאָך אורדאי גוט, אַיך לַמַּעֲלָה הַיָּמָנוּ. [נאָר] אפילו חלילה וחלילה, וויאָזוי מ'זעט אויס אין דעם שפּלֹת, אַז מ'קאָן נישט טון נאָר "מתחת השמים", פונדעסטוועגן אַ איד אַז מ'טוט, מ'האָט דעם רצון צו טון, מ'וויל טון פאַרן בורא עולם, נאָר יצרו שֶׁל אָדָם מַעֲכֹב, דעמאָלטס העלפט דער בורא כל עולמים אַז ס'ווערט מקוים דער מַחַה אֲמָחָה.

עא

הקדמה לישוב קושיא א

נאָר [לבאר] דער מדרש וואָס איך האָב אָנגעהויבן, כיצד [יתקיימו שניהם, שהביא סתירה לזה] פון [זכירת] שבת.

עב

הראשונים נתקשו למה הגיע עונש לפרעה על ששיעבד בישראל, והלא קיים בזה גזירת ה' שגור וַעֲבָדוּם וְעָנוּ אֹתָם לעולם איז דאָך אַזוי, דאָ איז דאָך אַ קשיא [על ענין זכירת מעשה עמלק] (וכדלקמן אות עח). [דהנה] אויף פֶּרְעֶה'ן אַליין פרעגט מען דאָך אויך אַ גרויסע קשיא, ס'איז דאָך געווען אַ גַּזִּירָה וַעֲבָדוּם וְעָנוּ אֹתָם (לך טו, יג), פאַרוואָס איז פאַר פֶּרְעֶה'ן געקומען אַן עוֹנֶשׁ.

עג

והרמב"ם תירץ כי הגזירה לא היה שיהיה ע"י פרעה דוקא.

אבל הרמב"ד חולק על זה, ומתירן כי הם הרעו לישראל יותר ממה שגזרו בהגזירה

מילא דער רמב"ם זאָגט^ל [לתרץ, ווייל] מ'האָט נישט געזאָגט גראָד אויף 'אים'.

^ל ברמב"ם (תשובה פרק ו): פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים שהן נראין כסותרין עיקר זה [של ענין הבחירה, שהרשות נתונה ביד כל אדם לבחור בטוב או ברע], ונכשלין בהן רוב האדם ויעלה על דעתן מהן שהקב"ה הוא גזור על האדם לעשות רעה או טובה ושאיין לבו של אדם מסור לו להסתות לכל אשר ירצה. והרי אני מבאר עיקר גדול שממנו תדע פירוש כל אותן הפסוקים, בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה חוטאים, ועושה החוטא חטא שעושה מדעתו וברצונו וכו', ראוי להפרע ממנו, והקב"ה יודע איך יפרע וכו'. במה דברים אמורים בזמן שלא עשה תשובה וכו'. ואפשר שייחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שיתן הדין לפני דין האמת שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה. הוא שהקב"ה אמר על ידי ישעיהו (י) הַשֹּׁמֵן לִבְהֵמָה הִזָּה וגו', וכן הוא אומר (דברי הימים ב' לו, טו) וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹקִים וּבִזְיוֹן דְּבָרָיו וּמִתַּעֲתָעִים בְּנִבְאִיו עַד עֲלוֹת חֶמֶת ה' בְּעָמֹד עַד לְאֵין מִרְפָּא, כלומר חטאו ברצונו והרבו לפשוע, עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה (שמות ד, כא) וְאֵנִי אֶחָזֵק אֶת לִבְּךָ עַל פְּרָעָה, לפי שחטא מעצמו תחלה וְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל הַגִּרִּים בארצו, שנאמר (שם א, י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ, נתן הדין למנוע התשובה ממנו, עד שנפרע ממנו, לפיכך חָזַק הַקֵּב"ה

און דער ראב"ד (שם) קריגט דאָך אויף דעם^{לה}. דער ראב"ד זאָגט [לתרץ שהמצריים נענשן] ווייל אַני קצפתי מעט וְהִמָּה עָזְרוּ לְרָעָה (זכרי' א, טו), ווייל ער האָט נאָך 'מער' געטון [ווי וויפיל די 'גזירה' איז געווען].

עד

אלא דצ"ב דהאך היה השליטה ביד פרעה לעשות יותר מן הגזירה

נאָר לכאורה ווי קאָן מען דען 'מער' טון, [וכי] דער בורא כל עולמים האָט צוגעלאָזט מער טון?

עה

אמנם ביאור הענין, כי ע"י חטאם של ישראל היה לו הכח לשעבד בישראל יותר מהגזירה. אבל החטאים של ישראל זה גם כן נגרם ע"י פרעה והמצריים, וכמו שכתב השל"ה הק' בביאור הפסוק וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם, ועל כן נענשנו הם לכסוף על השעבוד ששיעבדו בישראל

נאָר וואָס דען, [הכוונה בתירוצי הראב"ד יש לומר, כי פרעה] ער האָט געברענגט אידן צו חטאים, אזוי זאָגט דאָך דער של"ה הקדוש (כדלקמן).

'דאָס' איז געווען דער [וְהִמָּה] עָזְרוּ לְרָעָה, די 'חטאים' האָבן גורם געווען [אז] זיי האָבן געהאַט אַ 'שְׁלִיטָה' [אז] זיי האָבן געקאָנט טון 'מער' וויפיל מ'האָט געהייסן. און אין די חטאים האָבן 'זיי' געהאַט אַ גרויס חלק, זיי האָבן אידן געברענגט לידי חטא.

את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה, וכבר אמר לו הקב"ה אין אתה משלח וכו' כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו וכו'.

וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת ה' לעזרם על האמת, כמו שאמר דוד (תהלים כז, יא) הוֹרֵנִי ה' דָּרְכְךָ, כלומר אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע דרךך ויחוד שמך. וכן זה שאמר (שם נא, יד) וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי, כלומר תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרמו לי חטאי למונעני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי, עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים אלו.

ומהו זה שאמר דוד (שם כה, ח-ט) טוב יִנְשֶׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ יִדְרָךְ עֲנֻיִם וגו', זה ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה, ועוד שנתן בהם כח ללמוד ולהבין. שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק, מתאורה להן ורודף אותם, והוא מה שאמרו רז"ל (מנחות כט:) בא לטהר מסייעין אותם, כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר.

והלא כתוב בתורה וְעֲבָדוּם יַעֲנֻוּ אֹתָם, הרי גִּזַּר על המצריים לעשות רע, ולמה נפרע מהן. וכתב (דברים לא, טז) וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נִכְר הָאָרֶץ, הרי גזר על ישראל לעבוד כוכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן. לפי שלא גזר על איש פלוני יהודי שיהיה הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבוד כוכבים ומזלות אילו לא רצה לעבוד לא היה עובד, ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם, הא למה זה דומה לאומר העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים, לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר 'עלי' שיהיה רשע מפני שהודיע למשה שיהיו רשעים בישראל, כענין שנאמר (דברים טו, יא) כִּי לֹא יִחְדָּל אֲבִינֹן מִקְרֵב הָאָרֶץ. וכן המצריים, כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל, אילו לא רצה לְהִרְעֵה לָהֶם, הרשות בידו, שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם.

^{לה} בהשגת הראב"ד (תשובה ו, ה): והלא כתוב בתורה וְעֲבָדוּם יַעֲנֻוּ אֹתָם. אמר אברהם, אלה הם אריכות דברים שאינן מתובלים וכו', יאמר הבורא לזונים למה זנית ואני לא הזכרתך בְּשֵׁם כדי שתאמר שעליך גזרתי, יאמרו לו הזונים ועל מי תלה גזרתך על אותן שלא זנו, הנה לא נתקיימה גזרתך. אבל יָקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה כבר אמרנו שאין בענין הזה [של] ידיעת הבורא גזירה, וכל שכן בכאן שאף משה אמר (לא, כז-כט) כִּי הִשְׁחַת מִשְׁחַתוֹתַי וגו' הֵן בְּעוֹדֵי חַי עִמָּכָם וְאֵף כִּי אַחֲרֵי מוֹתִי, וכל שכן הבורא שהיה יכול לומר כן בלא גזירה.

וענין המצרים אינה שאלה משני פנים, האחד כי הדבר ידוע שאין הבורא נפרע מאדם רע אלא ברע ממנו, ואחר שיפרע מזה יחזור ויפרע מן הרע ממנו ברשעו, וכן הוא אומר (ישעי' י, ה) הִיוּ אֲשׁוּרֵי שִׁבְט אִפִּי, בְּהִתְמַקֵּד שׁוֹדֵד תִּשְׁוֶה (שם לג, א), פירוש, מפני רשעך וגודל לבך והתפארך עלי, והמצרים גם כן רשעים היו וראויים למכות ההם, ואילו שמעו למשה בתחלה ושלחו את ישראל לא היו לוקים ולא טבעו בים, אבל זדונו של פרעה ובזותו את הבורא יתברך לפני שלוחו, הוא גרם לו. והשני, כי הבורא אמר יַעֲנֻוּ אֹתָם, והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם, כענין שנאמר אֲנִי קָצַפְתִּי מְעַט וְהִם עָזְרוּ לְרָעָה, לפיכך נתחייבו.

[ויכמו שבפסוק] וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים (תבא כו, ו) זָאָגְט דער של"ה הקדוש לִי וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ [ולא כתיב וַיִּרְעוּ לָנוּ], זיי האָבן אונז שלעכט געמאַכט. [וע"ז נאמר וְהָמָּה עָזְרוּ לְרָעָה]. איבערדעם מיט דעם האָבן 'זיי' דאָס גורם געווען. [ולכן נענשו עם לבסוף על השיעבוד שהוסיפו לישראל יותר מהגזירה, כי זה בא ע"י שהם החזיאו את ישראל].

עו

אבל עכ"פ יש מקום להקשות בתחילה בקושיית הראשונים, למה נענשו, והלא כל הצער הזה הגיע לישראל עבור חטאם אָבער לעולם [יש מקום להקשות בקושיית הראשונים, דהלא] דאָס איז דאָך געווען פאַר אַ חטא [של ישראל], לכאורה העט דאָך זיי גאָרנישט גיווען געקומען אַזאַ עונש [למִצְרַיִם].

עז

ישוב קושיא א - ביאור שאלת המדרש

והנה מה שהיה כח לעמלק להלחם בישראל, היה גם כן רק עבור שחטאו ישראל. ובגמרא מבואר דוה בא להם עבור שלא שמרו את השבת כראוי

און די גמרא זאָגט (שבת קיח:), אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה אין כל שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, [שנאמר] [בשלח טו, כז-כח] וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעַם לָלֶקֶט וְלֹא מִצְאוּ, עַד אָנָּה מֵאֲנָתָם, וסמך ליה (שם יז, ח) וַיָּבֹא עֲמֻלֶק. ווייל מ'האָט נישט געהאַלטן 'יעדער' דעם שבת ווי ס'קער צו זיין, ס'איז געווען [אזעלכע וואָס] יָצְאוּ מִן הָעַם לָלֶקֶט וְלֹא מִצְאוּ, ס'איז נישט געווען אין כָּלֵל יִשְׂרָאֵל 'אינגאנצן' שְׁמִירַת שַׁבָּת, דורך דעם איז געקומען עֲמֻלֶק.

עח

[ולפי זה יש להקשות על עונש עמלק, כעין קושיית הראשונים על עונש פרעה. דאם ישראל נענשו בביאת עמלק על שלא שמרו השבת כראוי, אם כן למה מגיע לעמלק עונש על זה].

עט

ולוה הקשו במדרש דכתוב אחד אומר וְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ, ואם מעיינים במצות זכירת השבת, לכאורה יש תירוץ למה בא עמלק, כי היה זה גזירה מן השמים על שלא שמרו השבת. אם כן למה נאמר וְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֻלֶק, שמגיע לו עונש על ככה, ונמצא דלכאורה ב' פסוקים כאלו הם כסתירה זו לזו

ממילא קומט דאָך אויס, אַז מ'איז דְּבוּק אין שְׁמִירַת שַׁבָּת, מ'קלערט אַריין אין די אלע ענינים פון שְׁמִירַת שַׁבָּת, איז גאָר דאָ אַ 'תִּירוּץ' אויף עֲמֻלֶק. אַז מ'דאַרף אָבער געדענקען זיין 'רשעות', טאָר מען דאָך נישט מאַכן קיין 'תִּירוּצִים'.

קומט אויס אַז דאָס איז אַ שטיקל סְתִירָה, דער זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת מיט דעם זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֻלֶק.

[ווייל] אַז מ'וועט געדענקען אינעם שַׁבָּת, חלילה קאָן דאָס ברענגען אַ 'תִּירוּץ', ווייל ער איז דאָך געקומען דורך דעם, ער האָט כח געהאַט ווייל אידן האָבן נישט געהאַלטן שַׁבָּת, - ס'איז [דער קושיית המדרש] אַזוי ווי די ביי די קשיא [של הראשונים] אויף פְּרָעָה, - איז דאָך עס אַ גזירה מן השמים, מ'האָט דאָך נישט אָפּגעגעהיט [דעם שַׁבָּת], ס'איז נישט געווען קיין שְׁמִירַת שַׁבָּת. איז דאָך גאָר אַ קשיא וואָס איז דער עוֹנֵשׁ [על עמלק].

לכאורה קומט אויס [אַז] דאָס איז אַ סְתִירָה.

ל' בשל"ה הקדוש (מסכת פסחים, ביאור ההגדה אות י'): וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ. קשה לו להמגיד, וַיִּרְעוּ 'לנו' היה לו לומר, אלא הפירוש הוא עָשׂוּ אֹתָנוּ רָעִים וְחָטְאִים, ללמוד ממעשיהם.

פ

ישוב קושיא ב - ביאור תשובת המדרש

ומתרג' המדרש כי אדרבה שני פסוקים אלו הם תלויים ומקושרים זה בזה, הן דע"י כח השבת שיקיימו זה זכרהו לקדשו ולענגו, ממילא יתקיים זה זכרהו להקמו ולאבדו. והן דע"י שנוכה למחית עמלק, יתקיים כח זכירת ושמירת השבת בשלימות

נאך דער אמת איז אבער, דאס איז הא ביהא תליא.

אז ס'וועט זיין מחית עמלק, וועט דער ס"מ נישט האבן קיין כח, וועט מען האלטן שבת.

און אז מ'וועט האלטן שבת, וועט זיין מחית עמלק.

ביידע איז אמת, וועלעכעס ס'וועט געשען פריער, וועט דאס אנדערע ממילא נאכקומען. איז עס הא ביהא תליא.

איבערדעם פירט ער אויס אז זה זכרהו לקדשו ולענגו, ממילא איז זה זכרהו להקמו ולאבדו, ס'איז גאר איין זאך.

פא

ורמז בזה כי על זה גופא מה שלא שמרו שבת ראשונה כראוי, זה גם כן נגרם ע"י התגברות כח עמלק בימים ההם, ולכן מגיע לעמלק כל העונש משלם, שגם על חטאי ישראל הוא החייב בדבר

[און] אפילו ס'איז דא א קשיא, איז דא תירוצים גענוג אויף דער קשיא, ווייל זיי זענען שולדיג אין דעם, עמלק. דאס איז אויך געווען דער כח פון עמלק'ן, דעס וואס מ'האט נישט געהאלטן דעם שבת בשלימות, זיינע שלוחים, דער כח פונעם ס"מ, ער איז דער שר של עמלק. [וממילא גם בעמלק שייך תירוצ' הראב"ד הנזכר].

פב

איבערדעם זאגט ער זה זכרהו לקדשו ולענגו, איז עס ממילא, דעס איז שוין להקמו ולאבדו.

טאקע דאס קער אויך צו מחית עמלק, [אז] מ'זאל מקנים זיין תורה ומצות ב'שלימות'.

ס'איז הא ביהא תליא, אז דער בורא כל עולמים וועט העלפן מ'וועט האלטן זכרהו לקדשו ולענגו, וועט זיין זכרהו להקמו ולאבדו.

פג

סיום התורה

מ'האט מבטיח געווען - ווי איך האב פריער געזאגט (באות סט) - [אז] אפילו תמחה זכר עמלק "מתחת השמים", אז מ'וועט טון תורה ומצות שלא לשמה, [לויט] ווי ס'איז שווער אין דעם דור השפלה, מיט דער קליינער השגה, מ'איז מקושר אין גשמייות, [איז שווער אז] מ'זאל זיין 'אויסגעהארעוועט' [אז] מ'זאל טון באמת לשמה.

א איד דארף זיך מתאמץ זיין ווי ווייט ער קען, [צו טון] מער לשם שמים. אבער אפילו חלילה - אינעם שפלות - אז מ'קען נישט זוכה זיין, דארף מען ווייטער טון און זיך מתאמץ זיין, ווי ווייט מ'וועט דערגרייכן.

מ'איז מחוייב צו טון לפי כחו, און דאס איבעריגע העלפט דער בורא עולם.

[ווי] מ'האט מבטיח געווען מחה "אמחה".

[און] אויף דעם וואָרט מען.

דאָס וועט אַנדאָי געשען דער מַחֲה אַמְחָה בַּפְּשִׁיטוֹת.

ממילא וועט נַתְּרוֹמֶם ווערן דער קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, אַזוי ווי ביי קִבְּלַת הַתּוֹרָה.

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן, מ'זאל צוקומען [שיתקיים] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה

נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים (אסתר ט, כח).

ביאור הלשון נפעל בפסוק "נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים", דכשאנו נעשה את שלנו, יגמרו בעדינו למוכח מן השמים, שתיעשה הזכירה ועשייה של ביטול כחות המן ועמלק בבחינת "אמחה"

"נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים", שטייט עפעס דאָ אַ לְשׁוֹן נִפְעֵל, ס'ווערט אליין געטון, ס'ווערט געדענקט. [ולכאורה] מ'איז דאָךְ מְצֻה אַז מ'זאל געדענקען, מ'איז דאָךְ מְצֻה אַז מ'זאל טון.

אַבער די הבטחה איז, וואָס מ'דאַרף טאַקע צו טון מ'זאל אליין טון, איז מען נאָך ווייט מ'זאל גומר זיין דאָס ענין. נאָר מיט דעם כח וואָס הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט מ'זאל טון די מצות הבורא ברוך הוא, ווערט עס געטון מן השמים, איז עס "נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים", ס'ווערט געדענקט, און ס'ווערט געטון.

אַזוי ווי מ'זאָגט טאַקע¹⁷, לָנוּ אַתָּה אוֹמֵר זְכוֹר, וואָס קאָן מיר דען טון, וואָס קען מיר אונז דען, בעט מען דעם בורא כל עולמים אַז 'ער' זאל געדענקען. אַזוי האָפט מען, אַזוי זענען דאָךְ די אַלע תפילות און די אַלע פיוטים [לשבת זכור]. דאָס איז לכאורה דער [לשון נִפְעֵל שבפסוק] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה "נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים".

מ'זאל זוכה זיין — ס'קומט דאָךְ היצט די טעג די ימי השמחה — מ'זאל מיר זוכה זיין צו שְׂמִיחָה אִמְתִּית בָּלָב.

ס'זאל זיין שְׂמִיחָה נאָךְ אפילו ביז דערווייל, באַזוי יתְּבַרַךְ שְׁמוֹ, מ'זאל די זכיה האָבן.

מ'זאל די זכיה האָבן דער בורא כל עולמים זאל מאַיר זיין אויף אידן, ער זאל מאַיר זיין בלִבְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען בְּמַהֲרָה די שְׂמִיחָה פון די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, ווען ס'וועט זיין יְשׁוּמָחוּ הַשָּׁמַיִם וְתֵּלֵל הָאָרֶץ.

מ'זאל בְּמַהֲרָה זוכה זיין צו זען, ס'זאל נִמְשָׁךְ ווערן טאַקע נִזְכָּרִים וְנִעֲשִׂים די אַלע טעג, בְּמַהֲרָה.

אידן זאלן געהאַלפן ווערן מיט דער יְשׁוּעָה אִמְתִּית.

בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

